

**UCHWAŁA NR XVI/127/2020
RADY MIEJSKIEJ W SOŚNICOWICACH**

z dnia 29 stycznia 2020 r.

w sprawie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Sośnicowice na lata 2020-2023

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9) i art. 18 ust. 2 pkt 15) ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 506 z późn. zm.) w związku z art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 2067 z późn. zm.) po uzyskaniu pozytywnej opinii Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków nr K-NR.5120.9.2019.AP z dnia 10.12.2019 r., Rada Miejska w Sośnicowicach uchwala:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sośnicowice na lata 2020-2023.” w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Sośnicowic.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego.

Przewodnicząca Rady
Miejskiej w Sośnicowicach

Regina Bargiel

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
GMINY SOŚNICOWICE
NA LATA 2020-2023**

OPRACOWANIE:
mART Marta Danielska
gez.wroclaw@gmail.com

PAŹDZIERNIK 2019

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	10
4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	13
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	18
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy ..	18
5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Sośnicowice	22
5.2.1. Charakterystyka gminy	22
5.2.2. Zarys historii obszaru gminy	24
5.3. Dziedzictwo materialne gminy Sośnicowice.....	25
5.3.1. Historyczne układy przestrzenne na terenie gminy	25
5.3.2. Architektura i budownictwo	27
5.3.3. Zielen komponowana	29
5.3.4. Zabytki ruchome.....	30
5.4. Dziedzictwo niematerialne	32
5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	33
5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	33
5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	34
5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	35
5.7. Zabytki archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków.....	38
6. Analiza SWOT	43
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	45
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	48
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	49
9.1. Dotacje.....	50
9.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	54
9.3. Środki europejskie	55
10. Realizacja i finansowanie z zakresu ochrony zabytków.....	59
11. Bibliografia.....	64
12. Spis tabel	64

1. Wstęp

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Sośnicowice na lata 2020-2023 (GPOnZ) stanowi będzie element polityki samorządowej, pozwalający na podejmowanie zaplanowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jako materiał bazowy może być wykorzystywany przez środowiska badawcze i naukowe, właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym. Opracowanie służyć będzie rozwojowi gminy poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

W GPOnZ wskazano działania skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Dokument uwzględnia uwarunkowania prawne, zewnętrzne oraz wewnętrzne w zakresie ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Wskazane w nim kierunki działania, tzw. priorytety, szczegółowo opisują zakres oraz cel danego zamierzenia. Realizacja celów zawartych w GPOnZ poprawi w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, wzmocni lokalne wartości oraz wspólne korzenie.

W dokumencie określono również źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wraz z jego otoczeniem. Finansowanie może odbywać się ze źródeł publicznych (np. budżet państwa, budżet własny gminy, budżet jednostek samorządowych – powiatu i województwa, środki unijne, inne źródła zagraniczne), a także ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych itp.).

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 z późn. zm.), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie

terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony, określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

• **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

– **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

– **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; ust. 2: Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

– **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 z późn. zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **Art. 3,** który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne,

historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,

- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat (art. 9). Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy, lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (art. 13). Na podstawie tej decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat (art. 14). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków – na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu – w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywieżenia zabytku za granicę.

- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

- 2) uznanie za pomnik historii;

- 3) utworzenie parku kulturowego;

- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1**: „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17**, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18**: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej,

decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

– **Art. 19**, który wskazuje, że: „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

– **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21**: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22**: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 89** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2019 r. poz. 506), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

• **Ustawie z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw** (Dz. U. z 2017 r. poz. 1595).

• **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. z 2018 r. poz. 1945 z późn. zm.). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa stanowi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

• **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (Dz. U. z 2019 r. poz. 1186). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbioru obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

• **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2019 r. poz. 1396), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.

• **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2018 r. poz. 1614 z późn. zm.), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.

• **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2018 r. poz. 2204 z późn. zm.). W rozumieniu ustawy celem publicznym jest między innymi opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.

• **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2018 r. poz. 1983 z późn. zm.). Ustawa mówi, że działalność kulturalna polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo. Polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych

oraz opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa narodowego w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, instytucji filmowych, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki – ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, FilMOTEKA Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej – prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (Dz. U. z 2019 r. poz. 688). W ramach ustawy gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa** (Dz. U. z 2015 r. poz. 774 z późn. zm.). Ustawa definiuje pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu, krajobrazu kulturowego, krajobrazu priorytetowego. Nakłada też m.in. obowiązek sporządzania przez samorząd wojewódzki audytu krajobrazowego, w którym mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych, gdzie sejmik województwa ma mieć możliwość ustalania norm dotyczących wysokości, kształtu budynków i ewentualnego stosowania materiałów miejscowych lub tradycyjnej architektury. Ustawa wprowadza kary za nielegalne reklamy. Ponadto daje samorządom możliwość uchwalenia lokalnego kodeksu reklamowego, w którym określone zostaną zasady sytuowania m.in. tablic i urządzeń reklamowych.

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (Dz. U. z 2018 r. poz. 1609).

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661) oraz **Rozporządzenie z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem**.

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.), które określa tryb składania wniosków o przyznanie odznaki, wzór i wymiary tej odznaki oraz sposób jej wręczania i noszenia.

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153).

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (Dz. U. z 2019 r. poz. 917). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów” (art. 1).
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (Dz. U. z 2018 r. poz. 574 z późn. zm.) która mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (Dz. U. z 2019 r. poz. 553).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

GPOnZ jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

GPOnZ zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

- **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami**

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami został przyjęty uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

Głównym celem projektu Krajowego Programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. W okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

• **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004- 2020**

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinęta w 2005 r. poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją tej strategii jest „zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszony ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów zapisano w strategii następujące priorytety:

- wzrost efektywności zarządzania kulturą,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury,
- poprawa warunków działalności artystycznej,
- efektywna promocja twórczości,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych. Podstawowym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę,
- rozwój kolekcji muzealnych – zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

• **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)**

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR) została przyjęta Uchwałą Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji do 2020 r. oraz w perspektywie do 2030 r., określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

- 1). Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2020 r.:

– Wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu – wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie.

– Wypracowanie systemu wspierania rozwoju sektorów kreatywnych – stworzenie warunków dla rozwoju sektorów kreatywnych w Polsce, które wpłyną na rozwój całego ekosystemu wspierania kultury.

Działania do 2030 r.:

– Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

– Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 została przyjęta Uchwałą Nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu Strategii Rozwoju Kraju 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski, w ramach którego określono cztery cele szczegółowe. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytłumaczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

• Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030

Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 została przyjęta Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególnie nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa,

w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie:

- **wojewódzkim:** Strategia rozwoju kultury w województwie śląskim na lata 2006-2020, Strategia rozwoju województwa śląskiego na lata 2000-2020, Strategia rozwoju województwa śląskiego „Śląskie 2020+”, Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2018-2021, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa śląskiego, Strategia rozwoju kultury w województwie śląskim na lata 2006-2020;
- **powiatowym:** Strategia rozwoju powiatu gliwickiego na lata 2005-2020.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy. Dokumenty opracowane na poziomie województwa i powiatu:

• Strategia rozwoju kultury w województwie śląskim na lata 2006-2020

Strategia rozwoju kultury w województwie śląskim na lata 2006-2020 została uchwalona przez Sejmik Województwa Śląskiego dnia 28 sierpnia 2006 r. Jest to dokument, który określa cele strategiczne rozwoju kultury wraz z kierunkami działań.

W strategii wyznaczono cztery cele strategiczne:

- Cel I. Wzrost kompetencji potrzebnych do: uczestnictwa w kulturze, efektywnego zarządzania kulturą twórczości artystycznej w warunkach gospodarki rynkowej.
- Cel II. Wzrost poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego – w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego – w roli twórców treści kulturowych).
- Cel III. Upowszechnianie i zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu (materialnego i niematerialnego) oraz jego lepsze wykorzystywanie do celów turystycznych.
- Cel IV. Tworzenie lepszych warunków dla rozwoju środowisk twórczych i wykorzystywanie ich kreatywności.

Dla celu III, najważniejszego pod względem ochrony obiektów zabytkowych, ustalono następujące kierunki działań:

- rozpoznawanie zasobów dziedzictwa kulturowego oraz prowadzenie projektów badawczych na jego temat;
- inwentaryzowanie dziedzictwa kulturowego;
- popularyzacja dziedzictwa kulturowego (w tym z użyciem najnowszych technik);
- rewitalizacja i renowacja obiektów zabytkowych;
- rewitalizacja obiektów i terenów przemysłowych znajdowanie dla nich nowych funkcji;

- wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego regionu na potrzeby turystyki (promocja – tworzenie produktów turystyki kulturowej);
- tworzenie zasobów dziedzictwa kulturowego regionu.

• **Strategia rozwoju województwa śląskiego „Śląskie 2020+”**

Strategia rozwoju województwa śląskiego „Śląskie 2020+” została przyjęta uchwałą nr IV/38/2/2013 przez Sejmik Województwa Śląskiego z dnia 1 lipca 2013 r. Strategia ta stanowi aktualizację dokumentu pn. Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „ŚLĄSKIE 2020”, przyjętego uchwałą nr III/47/1/2010 przez Sejmik Województwa Śląskiego w dniu 17 lutego 2010 r.

Wizja rozwoju województwa śląskiego w perspektywie 2020+: Województwo śląskie będzie regionem zrównoważonego i trwałego rozwoju stwarzającym mieszkańcom korzystne warunki życia w oparciu o dostęp do usług publicznych o wysokim standardzie, o nowoczesnej i zaawansowanej technologicznie gospodarce oraz istotnym partnerem w procesie rozwoju Europy wykorzystującym zróżnicowane potencjały terytorialne i synergię pomiędzy partnerami procesu rozwoju.

Na podstawie określonej wizji rozwoju wykraczającej poza horyzont czasowy strategii, wyznaczono obszary priorytetowe, cele strategiczne i cele operacyjne, a następnie określono kierunki działań do roku 2020.

Wyznaczone strategiczne cele rozwojowe:

Cel I – Województwo śląskie regionem nowoczesnej gospodarki rozwijającej się w oparciu o innowacyjności i kreatywności;

Cel II – Województwo śląskie regionem o wysokiej jakości życia opierającej się na powszechnej dostępności do usług publicznych o wysokim standardzie;

Cel III – Województwo śląskie regionem atrakcyjnym i funkcjonalnej przestrzeni;

Cel IV – Województwo śląskie regionem otwartym będącym istotnym partnerem rozwoju Europy.

W ramach celu strategicznego III znalazły się kierunki służące wysokiemu poziomowi ładu przestrzennego i efektywnego wykorzystania przestrzeni, a wśród nich jeden, mający bezpośredni związek z opieką nad dziedzictwem kulturowym: „Przywracanie pozycji lub nadawanie nowych funkcji obiektom zabytkowym oraz symbolicznym w życiu społeczności lokalnych”.

• **Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2018-2021**

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2018-2021 został przyjęty uchwałą nr V/50/14/2018 przez Sejmik Województwa Śląskiego dnia 19 marca 2018 r. Program ten jest czwartym Programem opieki nad zabytkami w województwie śląskim. Pierwszy program obejmował lata 2006 – 2009, następnie opracowano jego aktualizację – na lata 2010-2013 i 2014-2017.

Przedmiotem Programu są wszystkie obiekty zabytkowe niezależnie od form ochrony, jakimi są objęte. Program obejmuje obszar województwa śląskiego w granicach administracyjnych. Głównym celem Programu jest poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych, a także włączenie zabytków w procesy rozwoju gospodarczego i społecznego województwa, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju. Program określa warunki włączania obiektów zabytkowych w procesy gospodarczego rozwoju województwa przy pomocy zróżnicowanych podmiotów gospodarczych.

W Programie sformułowano następującą misję: Harmonijny krajobraz kulturowy oraz autentyzm materialnego i niematerialnego dziedzictwa jest czynnikiem budowy kapitału społecznego i rozwoju gospodarczego województwa oraz promocji regionu w kraju i na świecie.

Aby misja ta została zrealizowana, konieczne jest podjęcie działań związanych i z materią zabytków i kompetencją społeczną. Temu służą wyróżnione dwa cele strategiczne programu:

Cel strategiczny I – Zachowanie dziedzictwa kulturowego i włączenie go w procesy gospodarcze.

Cel strategiczny II – Kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu.

Dla pierwszego celu strategicznego sformułowano trzy cele operacyjne:

Cel operacyjny I.1 – Ustalenie potencjału zasobów zabytkowych województwa.

Cel operacyjny I.2 – Budowa systemu zarządzania zabytkami województwa.

Cel operacyjny I.3 – Włączenie zabytków w procesy gospodarcze.

Dla drugiego celu strategicznego sformułowano dwa cele operacyjne:

Cel operacyjny II.1 – Upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami.

Cel operacyjny II.2 – Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami.

Do realizacji celów wyznaczono kierunki działań.

• **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+**

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+ został przyjęty uchwałą nr V/26/2/2016 przez Sejmik Województwa Śląskiego dnia 29 sierpnia 2016 r. Niniejszy dokument powstał w wyniku przeprowadzonej w 2013-2016 r. aktualizacji Planu z 2004 r. wraz z jego częściową zmianą z 2010 r.

Plan poprzez jego ściśle powiązanie ze Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” stanowi kluczowy element zintegrowanego planowania strategicznego. Plan 2020+ określa podstawowe elementy układu przestrzennego, ich zróżnicowanie i wzajemne relacje. Cele polityki przestrzennej województwa określone w Planie 2020+ dotyczą gospodarczego wzrostu i innowacyjności, metropolizacji, zapewnienia spójności społecznej i ekonomicznej oraz ochrony naturalnych zasobów środowiska i kształtowania krajobrazów kulturowych.

W Planie omówiono bardzo szczegółowo obszar ochrony krajobrazów kulturowych. Województwo śląskie jest obszarem o wyjątkowym, zróżnicowanym i bogatym dziedzictwie kulturowym. Zasoby dziedzictwa kulturowego, zarówno materialne, jak i niematerialne, mają szczególne znaczenie w zachowaniu tożsamości regionu, kształtowaniu atrakcyjności gospodarczej i turystycznej województwa. Specyficznym dziedzictwem okresu industrializacji (od XVIII do XX w.), podkreślającym odrębność i wyjątkowość krajobrazu kulturowego regionu, są historyczne obiekty i zespoły zabudowy związane z górnictwem węgla kamiennego, wydobywaniem i przetwórstwem metali kolorowych, jak kopalnia cynku i srebra oraz hutnictwem żelaza.

Wśród wyznaczonych celów polityki przestrzennej województwa, cel 3 jest ściśle związany z dziedzictwem kulturowym regionu:

3. Przestrzeń – zrównoważone wykorzystywanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego.

Dla powyższego celu przyjęto następujące kierunki polityki przestrzennej:

3.1. Ochrona zasobów środowiska.

3.2. Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach miejskich.

3.3. Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach wiejskich.

Wskazano między innymi kierunek działania:

Kierunek 3.2. Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach miejskich:

– kształtowanie atrakcyjnych terenów mieszkaniowych o wysokiej jakości rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych;

– kreowanie przestrzeni publicznych umożliwiających wspólne spędzanie czasu i integrację społeczności lokalnych;

– zachowanie tożsamości kulturowo-krajobrazowej, w tym zachowanie identyfikatorów krajobrazu, charakterystycznych dla danego obszaru wraz z ich adaptacją do nowych funkcji;

– kształtowanie terenów zieleni miejskiej pełniących funkcje rekreacyjne, zdrowotne, estetyczne i przyrodnicze;

– kształtowanie systemu zielonych pierścieni wokół miast w oparciu o lasy, parki i tereny otwarte;

– rewitalizacja zdegradowanej tkanki miejskiej;

– rekultywacja, rewitalizacja i kształtowanie terenów zdegradowanych (w tym przemysłowych, powojennych, pokolejowych) z wykorzystaniem ich na tereny o funkcjach komercyjnych i publicznych (ekologicznych, turystycznych, kulturowych, usługowych i społeczno-gospodarczych);

– gospodarowanie wodami opadowymi ukierunkowane na spowolnienie odpływu ze zlewni (system mikro – i małej retencji).

• **Strategia rozwoju kultury w województwie śląskim w latach 2006-2020**

Strategia rozwoju kultury w województwie śląskim na lata 2006-2020 została przyjęta przez Sejmik Województwa Śląskiego 28 sierpnia 2006 r. Dokument zawiera wizję, pola i cele strategiczne oraz kierunki działań w obszarze kultury w województwie śląskim.

Przekonanie o roli kultury dla rozwoju województwa było powodem opracowania Strategii. Kultura jest bowiem nie tylko jednym z kluczowych obszarów życia społecznego –buduje społeczność świadomą swojej tożsamości, kreatywną i otwartą, lecz także stymuluje rozwój gospodarczy – zwiększa atrakcyjność regionu dla jego mieszkańców, inwestorów i turystów, tworzy nowe miejsca pracy w turystyce i usługach okołoturystycznych, w dynamicznie rozwijających się przemysłach kultury.

Opieka nad kulturą i ochrona jej dóbr jest obowiązkiem administracji publicznej wszystkich szczebli. Zadanie to wykonywane jest przez tworzenie własnych jednostek organizacyjnych – instytucji kultury – wykonujących w imieniu państwa to zadanie lub przez zlecanie go innym podmiotom. Instytucją odpowiedzialną za wdrażanie Strategii jest Zarząd Województwa Śląskiego, który wykonuje zadania przy pomocy odpowiednich wydziałów Urzędu Marszałkowskiego, w tym wypadku Wydział Kultury.

Wyznaczona wizja – Województwo śląskie to:

1. Region zróżnicowany kulturowo, harmonijnie łączący elementy odmiennej tradycji i tożsamości kulturowej, które wynikają z odniesień narodowych oraz specyfiki regionów;
2. Region, w którym kultura odzwierciedla i kształtuje podstawowe cnoty obywatelskie (uczciwość, odpowiedzialność, pracowitość, umiejętność społecznej współpracy, otwartość) wpływając pozytywnie na jakość kapitału społecznego;
3. Region, w którym kultura jest istotnym elementem rozwoju gospodarczego, zwiększającym konkurencyjność ekonomiczną województwa, dającym szansę na rozkwit społeczno-ekonomiczny, a w efekcie poprawiającym jakość życia jego mieszkańców;
4. Region, w którym w sposób innowacyjny wykorzystuje się potencjał twórczy środowiska artystycznego do jakościowej poprawy przestrzeni publicznej, w tym instytucji użyteczności publicznej.

Na podstawie diagnozy oraz analizy bilansu strategicznego – relacji pomiędzy uwarunkowaniami wewnętrznymi i zewnętrznymi czynnikami, ustalono w obrębie pól strategicznych cztery podstawowe cele i odpowiadające im działania ukierunkowane na osiągnięcie założonej wizji.

Pole strategiczne: Kompetencje kulturowe.

Cel strategiczny 1: Wzrost kompetencji potrzebnych do (1) uczestnictwa w kulturze [odbiorcy] (2) efektywnego zarządzania kulturą [animatory kultury] i (3) twórczości artystycznej w warunkach gospodarki rynkowej [twórcy].

Kierunki działania:

- 1.1. Tworzenie i realizacja programów edukacji kulturowej/edukacji w zakresie kształtowania kompetencji kulturowych;
- 1.2. Edukacja w zakresie zarządzania kulturą - prowadzenie prac badawczych, kształcenie menedżerów kultury;
- 1.3. Edukacja środowisk twórczych (do skutecznego radzenia sobie w nowych warunkach organizacyjno-prawnych);

Pole strategiczne: Dostęp do kultury.

Cel strategiczny 2: Wzrost poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego – w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego – w roli twórców treści kulturowych).

Kierunki działania:

- 2.1. Zwiększenie i ułatwianie dostępu do uczestnictwa w kulturze;
- 2.2. Budowa nowych obiektów kulturalnych i poprawa stanu istniejących obiektów kultury;
- 2.3. Poszukiwanie atrakcyjnych sposobów upowszechniania treści kulturowych;
- 2.4. Wspieranie programów współpracy ponadregionalnej;
- 2.5. Poprawa informacji i promocji kulturalnej;
- 2.6. Wspieranie rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego.

Pole strategiczne: Dziedzictwo kulturowe.

Cel strategiczny 3: Upowszechnianie i zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu (materialnego i niematerialnego) oraz jego lepsze wykorzystywanie do celów turystycznych.

Kierunki działania:

- 3.1. Rozpoznawanie zasobów dziedzictwa kulturowego oraz prowadzenie projektów badawczych na jego temat;
- 3.2. Inwentaryzowanie dziedzictwa kulturowego;
- 3.3. Popularyzacja dziedzictwa kulturowego (w tym z użyciem najnowszych technik);
- 3.4. Rewitalizacja i renowacja obiektów zabytkowych;
- 3.5. Rewitalizacja obiektów i terenów przemysłowych i znajdowanie dla nich nowych funkcji;
- 3.6. Wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego regionu na potrzeby turystyki (promocja, tworzenie produktów turystyki kulturowej);
- 3.7. Tworzenie zasobów dziedzictwa kulturowego regionu;

Pole strategiczne: Treści kulturowe

Cel strategiczny 4: Tworzenie lepszych warunków dla rozwoju środowisk twórczych i wykorzystywanie ich kreatywności.

Kierunki działania:

- 4.1. Tworzenie warunków oraz instrumentów umożliwiających twórcze działania;
- 4.2. Rozwój szkolnictwa artystycznego i projektowego;
- 4.3. Rozwój współpracy środowisk twórczych z biznesem i jego otoczeniem;
- 4.4. Wspieranie rozwoju wzornictwa przemysłowego i sztuki użytkowej;
- 4.5. Podnoszenie wartości estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej oraz obiektów użyteczności publicznej.

• Strategia rozwoju powiatu gliwickiego na lata 2005-2020

Strategia rozwoju powiatu gliwickiego na lata 2005-2020 została przyjęta uchwałą nr XXXI/237/2005 dnia 28 kwietnia 2005 r. przez Radę Powiatu Gliwickiego. Jest to kontynuacja Strategii podjętej w 2005 r.

Wśród wyróżnionych potencjałów wymieniono między innymi: atrakcyjność inwestycyjną związaną z interesującą ofertą turystyczną powiatu, dostępną zwłaszcza dla mieszkańców sąsiadujących miast, w tym nagromadzeniem zabytków związanych z rolniczą, przemysłową, magnacką i sakralną przeszłością powiatu i wielowiekową historią miejscowości powiatu jako miejsca ważnych wydarzeń historycznych.

Wyznaczono także pozytywne i negatywne procesy rozwoju zachodzące w powiecie gliwickim, które mają duży wpływ na aktualną sytuację powiatu. Wśród pozytywnych wymieniono między innymi: wzmocnienie pozycji powiatu w otoczeniu poprzez poszerzanie oferty kulturalnej kierowanej do mieszkańców miasta Gliwice i innych miast w otoczeniu oraz rozwijanie funkcji turystycznych.

W Strategii, stworzony został scenariusz ewolucyjnego rozwoju powiatu gliwickiego, w którym w scenariuszu optymistycznym wymieniono zadania związane z dziedzictwem kulturowym, to jest: stworzenie atrakcyjnej oferty kulturalnej i turystycznej powiatu. W przedstawionej analizie SWOT:

- dla Priorytetu 1: Wzmacnianie kapitału ludzkiego powiatu gliwickiego, wśród mocnych stron wymieniono: istnienie lokalnych ośrodków kultury, wzrost liczby mieszkańców świadomych znaczenia pielęgnowania dziedzictwa kulturowego, wśród słabych stron wymieniono: brak środków finansowych na renowację zabytków istniejących na terenie powiatu, niewystarczająca oferta kulturalna.
- dla Priorytetu 2: Poprawa warunków mieszkania na terenie powiatu, wśród mocnych stron wymieniono: aktualne plany zagospodarowania przestrzennego.
- dla Priorytetu 3: Zrównoważony rozwój gospodarczy i turystyczny zapewniający bogatą ofertę produktów i usług, wśród mocnych stron wymieniono: ciekawe zasoby i lokalizacja, atrakcje turystyczne i kulturalne; liczne zabytki i walory przyrodnicze powiatu; wśród słabych wymieniono: niedostateczna wiedza mieszkańców na temat walorów turystycznych, kulturalnych i przyrodniczych powiatu.

– dla Priorytetu 4. Spójność powiatu i powiązania kooperacyjne pomiędzy podmiotami decydującymi o rozwoju powiatu, wśród mocnych stron wymieniono: potencjał, atrakcje gmin (zabytki, lasy, przyroda, wody itp.).

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

GPOnZ zgodny jest z dokumentami:

- **Strategia Rozwoju Gminy Sośnicowice na lata 2013-2025**

Strategia Rozwoju Gminy Sośnicowice na lata 2013-2025 została opracowana w 2013 r.

Strategia jest podstawowym narzędziem prowadzonej przez samorząd gminny polityki rozwoju lokalnego. Jest dokumentem strategicznym o charakterze długofalowym, wyznaczającym cele i kierunki rozwoju gminy do 2025 r. Celem niniejszej Strategii jest możliwie najpełniejsze rozpoznanie uwarunkowań rozwojowych gminy oraz skorelowanie ich z oczekiwaniami mieszkańców gminy i na podstawie tego określenie akceptowalnych kierunków rozwoju.

Po przeprowadzeniu analizy danych zastanych opisujących gminę Sośnicowice, przygotowaniu analizy SWOT wytyczone zostały trzy cele strategiczne zaplanowane do realizacji na lata 2013-2025. Dla każdego ze strategicznych obszarów rozwoju sformułowany został cel strategiczny (w perspektywie 2025 roku), który obejmuje kilka celów operacyjnych.

W jednym z wyznaczonych obszarów – SPOŁECZNOŚCI I USŁUG PUBLICZNYCH, w celu ochrony dziedzictwa kulturowego można wskazać następujące cele wraz z kierunkami działań:

Cel strategiczny I. Aktywna społeczność lokalna oraz dostosowane do niej usługi publiczne o wysokim standardzie.

Cel operacyjny: Rozwój satysfakcjonującej oferty kultury i czasu wolnego

Kierunki działań:

- Rozbudowa i modernizacja infrastruktury kultury
- Organizacja imprez kulturalnych propagujących kulturę i tradycję wsi
- Organizacja dodatkowych zajęć i kół zainteresowań w dziedzinie kultury, w tym kultury poza tradycją wsi i kultury wysokiej.

W Strategii opisano dziedzictwo historyczne i kulturowe gminy Sośnicowice, w tym historię oraz kulturę.

- **Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla gminy Sośnicowice**

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla gminy Sośnicowice został opracowany w 2005 r. Plan jest systematycznie aktualizowany.

Plan został wykonany zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

• **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sośnicowice**

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Sośnicowice przyjęte przez Radę Miejską w Sośnicowicach uchwałą nr XXXV/306/2013 z dnia 25.11.2013 r.

Studium jest dokumentem sporządzanym w celu określenia polityki przestrzennej gminy, w tym lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego – stanowi generalny plan program w zakresie planowania przestrzennego na poziomie gminy. Studium nie jest prawem miejscowym, dlatego też nie tworzy podstawy dla indywidualnych rozstrzygnięć w zakresie lokalizacji inwestycji. Stanowi natomiast podstawę dla sporządzania planów miejscowych, których ustalenia w zakresie gospodarowania przestrzenią nie mogą naruszać ustaleń studium. Dokument jest formą aktu kierownictwa wewnętrznego, ponieważ jego postanowienia są kierowane przede wszystkim do organów gminy.

Wyznaczone zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

Realizacja polityki w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego gminy nastąpi poprzez sporządzenie planów miejscowych, których celem w odniesieniu do środowiska kulturowego jest ochrona i rewaloryzacja wszystkich jego zasobów.

Obowiązują następujące zasady ochrony:

1. Utrzymanie obiektów rejestrowych objętych ochroną przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
2. Dążenie do zachowania pozostałych obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków podlegających działaniom, o których mowa w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
3. W przypadku stanowisk archeologicznych i ich stref ochronnych postępowanie zgodnie z ustalonymi przepisami odrębnymi stanowiącymi uwarunkowania dla inwestowania w rejonie ich występowania.

Przyjmuje się następujące ustalenia polityki w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej:

1. Dla obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, nie chronionych przepisami odrębnymi, w planach miejscowych należy uwzględnić postanowienia Gminnego programu opieki nad zabytkami (GPONZ), o którym mowa w przepisach o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami; zgodnie z właściwością planu miejscowego ochronę tych obiektów można wzmocnić ustalając, przy sporządzaniu mpzp, dodatkowe regulacje służące ochronie obiektu o wartościach kulturowych lub tę ochronę zapewnić wprowadzając odpowiednie przepisy kształtujące sposób zagospodarowania terenu w bezpośrednim otoczeniu takiego obiektu.
2. Przywrócenie i rewaloryzacja przekształconych lub zniszczonych elementów zespołów zabytkowych, z odtworzeniem ich historycznego rozplanowania, przy zachowaniu wysokości obiektów, charakterystycznych cech kształtowania bryły budynków, elewacji, detalu architektonicznego oraz historycznej kompozycji zieleni; zasady dopuszczenia nowych obiektów bądź wprowadzenie zakazu ich lokalizowania, winny być określone przez przepisy planów miejscowych, o ile warunki te nie zostały w sposób wyczerpujący ustalone w GPONZ.
3. Zapisy planów miejscowych w zakresie stanowienia przeznaczenia terenu lub ustalania sposobu użytkowania zlokalizowanego na nim obiektu winny zapewniać właściwe wykorzystanie obiektu zabytkowego z uwzględnieniem aktualnych potrzeb z jednoczesną dbałością o utrzymanie substancji historycznej; przy eksponowaniu walorów historycznych i kompozycyjnych całego zespołu należy dążyć do właściwego zagospodarowania bezpośredniego sąsiedztwa zabytkowej zabudowy.
4. Należy dążyć do objęcia ochroną w planach również miejsc upamiętniających ważne wydarzenia historyczne.
5. Zasób gminnej ewidencji zabytków winien być sukcesywnie uzupełniany i korygowany; w przypadkach koniecznych wyburzeń obiektów sprzed 1945 r. należy każdorazowo uzyskać pozytywną opinię konserwatorską oraz wykonać konieczną dla celów archiwalnych dokumentację konserwatorską.
6. Kierując się zasadą kształtowania współczesnego krajobrazu kulturowego w poszanowaniu tradycji – w razie potrzeby podejmowanie starań o sporządzenie innych niż GPONZ dokumentacji historycznych dla poszczególnych zespołów i obiektów zabytkowych jako podstawy dla kreowania nowej, przebudowywanej i dostosowywanej do współczesnych wymogów istniejącej zabudowy.

• **Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Sośnicowice**

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym MPZP gminy Sośnicowice jako akt prawa miejscowego stanowi podstawę planowania przestrzennego. Ma on wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy. W MPZP znalazły się zapisy dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Dla całego obszaru gminy obowiązuje jeden plan, który został przyjęty uchwałą nr XLII/351/2018 Rady Miejskiej w Sośnicowicach z dnia 24 lipca 2018r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Sośnicowice.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

Na obszarze objętym planem wskazano następujące tereny chronione w granicach strefy „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej – utrzymanie zasadniczych elementów rozplanowania zabudowy oraz historycznych elementów krajobrazu kulturowego:

- 1) w Rachowicach:
 - a) otoczenie kościoła parafialnego pw. Trójcy Świętej z ul. Wiejskiej 9,
 - b) zespół folwarku z przy ul. Rachowickiej (obok nr 5);
- 2) w Sierakowicach:
 - a) otoczenie kościoła pw. Świętej Katarzyny Aleksandryjskiej przy ul. Wiejskiej 1,
 - b) założenie folwarczne przy ul. Rachowickiej 1;
- 3) w Kozłowie:
 - a) cmentarz przy ul. Marcina za nr 6,
 - b) założenie folwarczne przy ul. Łabędzkiej 3a,
 - c) zespół kuźni miedzi obecnie restauracja „Pod Platanem” przy ul. Marcina 5;
- 4) w Bargłównie – założenie folwarczne „Biały Dwór”;
- 5) w Łanach Wielkich, założenie folwarczne ul. Łabędzkiej 54.

W granicach terenów, o których mowa w ust. 1 pokazanych graficznie na rysunku planu ustala się:

- 1) zachowanie układu przestrzennego i komunikacyjnego, rozplanowania ulic, ich przekrojów, szerokości i nawierzchni, historycznych linii zabudowy;
- 2) utrzymanie historycznych dominant z zakazem wprowadzenia nowych dominant, oraz zachowanie proporcji wysokościowych kształtujących sylwetę zespołu i jego fragmentów;
- 3) zachowanie i rewitalizacja zieleni zabytkowej;
- 4) możliwość przebudowy i modernizacji zabudowy zabytkowej na zasadach wynikających z uwarunkowań konserwatorskich;
- 5) zakaz umieszczania reklam na obiektach zabytkowych.

Ustala się granice strefy „OW” – obserwacji archeologicznej obejmujące obszary ochrony stanowisk archeologicznych pokazanych na rysunkach planu wraz z otoczeniem w promieniu 40,0 m od centrum stanowiska (w przypadku stanowiska o charakterze śladów osadnictwa; w przypadku stanowisk archeologicznych o indywidualnie określonych granicach ochrony podlega otoczenie w odległości 40,0 m od granicy).

W strefach „OW” obserwacji archeologicznej roboty ziemne mogą podlegać ograniczeniom, związanym z koniecznością przeprowadzenia badań archeologicznych zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków archeologicznych.

Dla obiektów ujętych w GEZ poza ustaleniami planu dotyczącymi przeznaczenia terenów oraz parametrów i wskaźników zabudowy i zagospodarowania terenów na których występują te obiekty obowiązują następujące ustalenia i zasady ich przekształceń:

1) nakaz:

- a) zachowania lub przywrócenia form zabytków z ich wystrojem i otoczeniem,
- b) w przypadku remontów na elewacji, utrzymanie lub przywrócenie historycznej kompozycji tj. detalu architektonicznego i wystroju elewacji,
- c) przy wymianie pokrycia dachów, zachowanie lub przywracanie historycznych materiałów,
- d) odtworzenie historycznych podziałów i kształtu stolarki, w przypadku jej wymiany,
- e) konieczność ochrony i restauracji kapliczek przydrożnych, a w przypadku modernizacji lub przebudowy dróg – wymuszających zmianę ich lokalizacji – nowa lokalizacja winna być jak najbliżej lokalizacji pierwotnej,
- f) zachowanie w miarę możliwości historycznie utrwalonych funkcji budynków zabytkowych i dostosowanie wprowadzonych współcześnie funkcji do ich historycznie ukształtowanych układów oraz eliminowanie funkcji uciążliwych, wpływających w sposób degradujący na te obiekty;

2) zakaz:

- a) zmiany formy zewnętrznej zabytków rozumiana jako zakaz dobudowy i nadbudowy,
- b) umieszczania anten satelitarnych, klimatyzatorów, rur wentylacyjnych, spalinowych i innych tego typu urządzeń na fasadach i elewacjach budynków eksponowanych od strony przestrzeni publicznych,
- c) tynkowania, malowania i ocieplania zabytków o okładzinach ceglanych oraz posiadających zachowany historyczny detal architektoniczny lub historyczne dekoracje,
- d) stosowania uproszczeń w postaci prostego zakończenia stolarki w przypadku wymiany stolarki w otworach okiennych i drzwiowych zakończonych łukiem;

3) w przypadku konieczności spowodowanej udokumentowanym, złym stanem technicznym zabytków architektury i budownictwa oraz utratą ich wartości zabytkowych dopuszcza się rozbiórkę tych obiektów zgodnie z przepisami odrębnymi.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Sośnicowice

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności, także związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa – które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Jego ochrona jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

5.2.1. Charakterystyka gminy

• POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Gmina Sośnicowice jest to gmina miejsko-wiejska, położona jest w pld.-zach. części województwa śląskiego, w powiecie gliwickim, w niewielkiej odległości od Gliwic. Od zachodu Gmina graniczy z powiatem kędzierzyńsko-kozielskim (województwo opolskie) a od południowego zachodu z powiatem raciborskim.

Teren Gminy obejmuje 9 jednostek strukturalnych, w skład których wchodzi: miasto Sośnicowice i 8 sołectw: Bargłówka, Kozłów, Łany Wielkie, Sierakowice, Smolnica, Trachy, Tworóg Mały, Rachowice.

Przez północno wschodnią część Gminy przebiega droga o ważnym znaczeniu komunikacyjnym – autostrada A4, na odcinku Kleszczów – Sośnica.

• ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Gmina Sośnicowice położona jest na obrzeżach aglomeracji górnośląskiej, na granicy kompleksu leśnego, w ramach nadleśnictw Rudziniec, Rudy Raciborskie i Rybnik. Lasy stanowią ponad połowę powierzchni gminy.

Przeważająca część gminy Sośnicowice położona jest w obrębie zlewni rzeki Bierawki, natomiast krańce północne leżą w zlewni Kłodnicy a południowe w zlewni rzeki Rudy. Bierawka, Kłodnica i Ruda są dopływami rzeki Odry.

Cechą charakterystyczną przestrzeni gminy Sośnicowice jest przeważająca w niej powierzchnia lasów, wśród których usytuowane są miasto Sośnicowice oraz łączące się z nim zabudową wsie sołeckie: Łany Wielkie i Trachy oraz wydrebnione otaczającymi je polami i lasami wsie sołeckie: Kozłów, Smolnica, Bargłówka, Tworóg Mały, Sierakowice i Rachowice. Gmina Sośnicowice leży w otulinie Parku Krajobrazowego Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich. Jest to obszar o najwyższych wartościach przyrodniczych i kulturowych objęty ochroną prawną.

Na terenie gminy występują następujące formy ochrony przyrody:

– **Park Krajobrazowy „Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich”** utworzony rozporządzeniem nr 181/93 Woj. Katowickiego z 23 listopada 1993 r., zm. Rozp. Nr 37/2000 Woj. Śląskiego z 28 sierpnia 2000 r. Park obejmuje tereny chronione ze względu na popularyzację walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych.

W gminie Sośnicowice w granicach parku krajobrazowego położone są: Tworóg Mały, Bargłówka oraz południowa część sołectwa Trachy. W granicach otuliny Parku znajduje się południowa część sołectwa Sierakowice i miasta Sośnicowice, północna część Trachów oraz Smolnica.

Park obejmuje kompleks Lasów Rudzkich, będących pozostałością dawnej Puszczy Śląskiej. Na obszarze parku krajobrazowego i jego otuliny występują wszystkie typy siedliskowe lasów terenów nizinnych, za wyjątkiem boru suchego. Dominują bory mieszane świeże występujące przy znacznym udziale lasów mieszanych świeżych i lasów mieszanych wilgotnych.

– **rezerwat przyrody „Las Dąbrowa”** – na terenie gminy przy granicy z miastem Gliwice znajduje się rezerwat przyrody powołany Rozporządzeniem nr 51/08 w sprawie uznania za rezerwat przyrody. Rezerwat ten zajmuje powierzchnię 76,63 (232,48) ha.

– **drzewa – pomniki przyrody:**

Bargłówka:

– starodrzew w formie alei dojazdowej do Białego Dworu – folwark (chroniony w nowym planie z 2018 przez zapisy § 7 – strefa „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej).

Kozłów:

– teren kościoła św. Mikołaja otoczony starodrzewem; (chroniony w nowym planie z 2018 przez zapisy § 7 – strefa „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej),

– teren cmentarza z XIX w. (chroniony w nowym planie z 2018 przez zapisy § 7 – strefa „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej),

– niewielki park ze starodrzewem przy założeniu folwarcznym (chroniony w nowym planie z 2018 przez zapisy § 7 – strefa „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej),

– zespół kuźni miedzi – skupisko starodrzewu (chroniony w nowym planie z 2018 przez zapisy § 7 – strefa „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej).

Łany Wielkie:

– teren zespołu folwarku – niewielki park ze starodrzewem (chroniony w nowym planie z 2018 przez zapisy § 7 – strefa „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej),

– starodrzewie kasztanowce białe, przydrożne w Łanach Wielkich („kasztanówka” teren folwarku) (chroniony w nowym planie z 2018 przez zapisy § 7 – strefa „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej),

– pomnik przyrody 4 dęby szypułkowe dz. 86, dz.83, dz. 654/3.

Rachowice:

– starodrzew przy kościele św. Trójcy i cmentarzu (chroniony w nowym planie z 2018 przez zapisy § 7 – strefa „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej),

– pomnik przyrody na złączu dz.108 i dz.107/1 na północ od drogi Kozłów – Sierakowice.

Sierakowice:

– starodrzew – dąb szypułkowy przy kościele Św. Katarzyny Aleksandryjskiej i cmentarzu (chroniony w nowym planie z 2018 przez zapisy § 7 – strefa „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej),

– skupisko starodrzewu nad stawami hodowlanymi w dolinie potoku Sierakowickiego Sierakowice (teren folwarku) (chroniony w nowym planie z 2018 przez zapisy § 7 – strefa „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej).

Sośnicowice:

– park przypałacowy w tym starodrzew – ochrona rejestrowa (chroniony w nowym planie z 2018 przez zapisy § 7 – strefa „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej),

– aleje starodrzewu: ul. Parkowa, ul. Kasztanowa, ul. Młyńska.

Smolnica

– starodrzew na cmentarzu (akacja?) i sam cmentarz w ramach ochrony zabytku rejestrowego kościoła Św. Bartłomieja – „w granicach ogrodzenia” (chroniony w nowym planie z 2018 przez zapisy § 7 – strefa „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej).

5.2.2. Zarys historii obszaru gminy

Wieś Sośnicowice wzmiankowana w 1305 r., założona prawdopodobnie przez księcia opolskiego – Władysława opolskiego. W średniowieczu Sośnicowice należały do państwa czeskiego, natomiast w epoce nowożytnej Sośnicowice wchodziły w skład różnych form państwowości niemieckiej.

W ciągu swej kilkusetletniej historii, Sośnicowice były zawsze jednym z najmniejszych miasteczek, nie tylko na ziemi gliwicko-toszeckiej, ale także na całym Śląsku. W związku z tym, że miasteczko rozwijało się na uboczu głównego okręgu przemysłowego, konkurencją sąsiednich Gliwic, oraz licznym zniszczeniom na skutek pożarów i wojen, jakim w ciągu wieków ulegało, wielokrotnie podejmowano próby jego zdegradowania do rzędu osady wiejskiej. Jednakże dzięki zdecydowanej woli i postawie mieszkańców Sośnicowic, zawsze w końcu powracały one do statusu miasta. W przeciwieństwie do innych dzielnic Polski, Górny Śląsk nie posiadał w ubiegłych wiekach zbyt wielu małych miasteczek. Przykładowo, Wielkopolska już w XVI w. mogła poszczycić się liczbą 247 małych i większych miast. W porównaniu z Górnym Śląskiem, była to cyfra tym bardziej imponująca, że jeszcze w połowie XIX w., notowano tutaj zaledwie 43 ośrodki miejskie, przy czym tylko trzy z nich (Nysa, Racibórz, Gliwice) przekraczały liczbę 10 tys. ludności. Było to jedną z konsekwencji stosunkowo rzadkiego zaludnienia tutejszych wsi, we wcześniejszych okresach, które zamieszkiwane były zresztą głównie, przez duży odsetek ludności polskiej. Sytuacja ta uległa zmianie, dopiero wraz z przyspieszeniem rewolucji przemysłowej na Górnym Śląsku w 2 połowie XIX w. Jej skutki, nie objęły jednak równomiernie wszystkich dawnych ośrodków miejskich, które albo ostatecznie wchodziły na drogę szybkiego rozwoju, bądź prawie nieodwołalnie podupadły. Powyższe procesy nie ominęły również Sośnicowic, które na skutek przypadków losowych, oraz prześladowającego miasto pecha, stopniowo staczało się do roli małego ośrodka prowincjonalnego. Stąd już w połowie XIX w. Sośnicowice zaliczano obok Toszka, do najmniejszych miast na obszarze górnośląskim, ponieważ liczyły one poniżej 1,8 tys. mieszkańców.

W 1526 r. Sośnicowice uzyskały prawa miejskie, które jednak utraciły w 1945 r. W 1683 r. ordynat Kozłowski witał tu króla Jana Sobieskiego, zmierzającego na odsiecz Wiednia. W 1919 r. w mieście powstaje komórka Polskiej Organizacji Wojskowej Górnego Śląska. W czasie III powstania śląskiego w maju 1921 r. Sośnicowice zostały zdobyte przez 3 batalion Jana Woźniczka.

Po zakończeniu II wojny światowej, miasteczko zostało zdegradowane do roli wsi. Jego znaczenie w tym okresie wynikało jedynie z tego, że przez cały czas pozostawało ono siedzibą władz gminnych. W dniu 1.01.1996 r. Sośnicowice odzyskały prawa miejskie.

Zgodnie z najnowszymi danymi, gmina Sośnicowice obejmuje miasto Sośnicowice i 8 sołectw: Bargłowska, Kozłów, Łany Wielkie, Rachowice, Sierakowice, Smolnica, Trachy, Tworóg Mały. Najstarsze zachowane wzmianki źródłowe dotyczą Smolnicy (1228 r.), oraz przysiółka w pobliżu Trach – Nowej Wsi (1226 r.). Pozostałe miejscowości, tj. Sośnicowice, Sierakowice, Rachowice, Kozłów, Łany Wielkie, wzmiankowane są dopiero na przełomie XIII i XIV w. Natomiast w skład samych Sośnicowic, jako „przedmieścia”, zalicza się Polską Wieś, leżącą przy drodze do Tworogu Małego. Poza tym posiadają kilka osad kolonijnych, przy czym jedynie leżąca w pobliżu Trach Kuzniczka, ma osobną nazwę.¹

Pierwotna nazwa wywodzi się od polskiego określenia drzewa – sosny. Niemiecki nauczyciel Heinrich Adamy zaliczył ją do grupy miejscowości, których nazwy wywodzą się „von sosna = Kiefer (pinus silvestris)”. W swoim dziele o nazwach miejscowych na Śląsku wydanym w 1888 r. we Wrocławiu wymienia jako wcześniejszą od niemieckiej nazwę miasta w staropolskiej formie Sosniczowice podając jej znaczenie „Kieferstadt” – „Miasteczko sosny, sosnowe miasteczko”. Nazwa miasta przybierała także inne formy. Najważniejsze z nich to: Sossnessowitz, Soszneshowicz, Sossni- ssoowicz, Sosnicowice, Sosnicowiz, Sosnicowicza, Sossniessowske Sosniessowitze, Sosznoschowicz, Sossniessowske. Należy także podkreślić, że w żargonie ludności okolicznych wsi, na określenie nazwy Sośnicowice, do dzisiaj używa się terminu „Miasteczko”. Zmianom ulegały również nazwy poszczególnych wsi wchodzących w skład gminy Sośnicowice. Nie sposób wymienić tutaj wszystkich z nich, dlatego wyliczymy tylko te najbardziej znane

¹ <http://www.sosnicowice.pl/historia-pl.html> (data dostępu 10.10.2019 r.)

i używane. Po kolei podano, obowiązującą nazwę polską, jej niemieczonej wersję (jeżeli była), oraz nazwę, po ich urzędowej wymianie w 1935 r. Tak więc: Bargłówka to Barglówka i Bergwalde, Kozłów to Koslow i Lindenheim, Łany Wielkie to Lona-Lany i Wieshuben, Rachowice to Rachowitz i Buchenlust, Sierakowice to Schierakowitz i Graumannsdorf, Smolnica to Smolnitz i Eichenkamp, Trachy to Trachhammer, oraz Tworóg Mały to Tworog i Quarghammer. Na osobną uwagę zasługuje też obecne „przedmieście” Sośnicowice – Polska Wieś, po niemiecku nazwana Pohlsdorf.

5.3. Dziedzictwo materialne gminy Sośnicowice

Dziedzictwo materialne gminy Sośnicowice jest materialną spuścizną historii regionu. Ukształtowane zostało przez warunki naturalne – dobre gleby i łagodny klimat sprzyjający rozwojowi rolnictwa. Odkrycie surowców naturalnych w XVIII w., dało impuls do innego typu rozwoju. Istotnym czynnikiem kulturowym było ścieranie się wpływów niemieckich, czeskich i polskich oraz burzliwa historia Śląska, gdzie wraz z wojnami i kolejnymi zmianami państwowości, następowały migracje ludności i przenikanie się różnych kultur. Wszystkie te aspekty znajdują odzwierciedlenie w materialnym dziedzictwie.

5.3.1. Historyczne układy przestrzenne na terenie gminy

Zabytkowe układy przestrzenne to założenia miejskie i wiejskie zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic lub sieci dróg. Są to zarówno urbanistyczne układy miast, ruralistyczne układy wsi, także mniejsze zespoły: założenia pałacowo-folwarczne, często połączone z parkami, kościoły i cmentarze przykościelne.

• UKŁAD URBANISTYCZNY SOŚNICOWICE

Chroniony wpisem do rejestru zabytków obszar miasta obejmuje układ urbanistyczny ukształtowany w XIII w.: na rzucie nieregularnego czworoboku z centralnie położonym rynkiem, wraz z układem komunikacyjnym. Granice ochrony wyznaczają ulice: Kozielska (od parku pałacowego do Rynku), płn. pierzeja Rynku, Kościelna, Kościuszki, tzw. „Rów” (od ul. Raciborskiej do parku) i granica parku pałacowego do ul. Kozielskiej oraz obustronna zabudowa wylotów ulic: Gliwickiej, Raciborskiej oraz wylot ulicy Łabędzkiej. Ochrona obejmuje również zewnętrzną zabudowę parcel wyznaczających granicę.

W granicach zabytkowego układu znajdują się tereny zabudowy mieszkaniowej jedno- i wielorodzinnej, z usługami o charakterze publicznym i komercyjnym. A także dwa obiekty wpisane do rejestru zabytków, tj. kościół pw. Św. Jakuba – w granicach ogrodu, z zadrzewieniem i średniowiecznym krzyżem pokutnym oraz pałac (XVIII) wraz z otoczeniem parkowym.

W zabudowie przyrynkowej przeważają skromne dwukondygnacyjne budynki z elewacjami pochodzącymi z XIX/XX w., z detalem ograniczonym do gzymsów międzykondygnacyjnych i nadokiennych.

• UKŁADY RURALISTYCZNE WSI GMINY SOŚNICOWICE

Większość wsi gminy posiada metrykę wczesnośredniowieczną, lecz ich pierwotne rozplanowanie jest nieczytelne lub zachowane w formie reliktovej (Kozłów, Łany Wielkie, Sierakowice, Smolnica i Tworóg Mały), co jest wynikiem transformacji systemów społeczno-gospodarczych, jak rozwój gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej (XVI-XVIII), kolonizacja fryderycjańska i początki rozwoju przemysłu (XVIII – pocz. XIX), przeobrażenia ekonomiczno-społeczne w XIX w. i zmiany współczesne.

Większość wsi gminy (w tym wieś Sośnicowice założona w 2 poł. XIII w.) powstała w wyniku średniowiecznej lokacji w 2 poł. XIII w.; nieco starsza jest Smolnica (1228 r.). Dominowały wówczas układy wsi łańcuchowej (np. Bargłowo, Smolnica, Kozłów), wielodrożnej, czasem owalnicy (Łany Wielkie), które na przestrzeni wieków uległy znacznym przekształceniom funkcjonalnym i kompozycyjnym na tyle, że pierwotna

organizacja przestrzeni wiejskiej została w znacznym stopniu zatarta. W większości wsi dominantami funkcjonalnymi i kompozycyjnymi były: kościół oraz zespół zabudowy folwarcznej.

W centrum wsi Łany Wielkie czytelny jest układ pierwotnego nawsia. Wieś, wzmiankowana w końcu XIII w., powstała jako owalnica, w ciągu wieków rozbudowana została w łańcuchówkę. Wrzecionowate nawsie zostało zabudowane, w płn. części wsi w XIX w. rozlokowany został zespół folwarczny.

Układ pierwotnej wsi czytelny jest również w Kozłowie – wzmiankowanym w 1279 r. jako wieś kościelna, od XV w. – rycerska. Obecnie do wsi należą kolonie Karnowiec i Podlesie – dawne folwarki majątku ziemskiego. Kozłów to wieś łańcuchowa charakteryzująca się zwartym układem osadniczym i wyraźnym odseparowaniem od innych wsi. Urozmaicheniem krajobrazu są dobrze ukształtowane ciągi komunikacyjne, zaakcentowane rytmem starodrzewu rosnącego wzdłuż dróg i pól. Dominujący w krajobrazie wsi jest kościół z drewnianą wieżą, otoczony starodrzewem. Po jego pld. stronie, na skarpie wznoszą się zabudowania dawnego folwarku. Układ przestrzenny wsi, harmonijnie wpisany w krajobraz, urzeźbiony doliną potoku i jej skarpą, jest wyraźnie linearny na łuku prowadzącym za brzegiem potoku z pld. na płn. Wieńczy go niewielki park, w którym znajdowały się budowle i urządzenia kuźni miedzi (XVIII w.), a obecnie znajduje się hotel „Pod Platanem”. Ze względu na walory kulturowo-krajobrazowe i przyrodnicze wieś znalazła się wśród 50 najciekawszych miejscowości, wskazanych przez Polską Sieć Odnowy i Rozwoju Wsi.

Żaden z układów ruralistycznych wsi na terenie gminy Sośnicowice nie jest objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków.

• ZESPOŁY REZYDENCJONALNE

Przez wiele stuleci zespół rezydencjonalny, rozumiany jako zespół zabudowań o cechach reprezentacyjnych, powiązanych przestrzennie i funkcjonalnie z układami zieleni komponowanej i zabudową gospodarczą, był najbardziej charakterystycznym elementem krajobrazu kulturowego. Zabiegi formalne stosowane w jego komponowaniu miały za zadanie podkreślić rangę rezydencji – ośrodka decyzyjnego dla najbliższego regionu. W wymiarze przestrzennym rezydencja stanowiła dominantę w krajobrazie, wyróżniała się skalą zabudowy, rozwiązaniami architektonicznymi zwykle o dużych walorach artystycznych, obecnością komponowanego parku, czytelnymi powiązaniami z innymi ważnymi obiektami w okolicy, jak kościół, cmentarz, sąsiednie majątki czy miejscowości. Idee te realizowano poprzez lokalizację rezydencji na wyniesieniach terenu lub podkreślano jej obecność układami alejowymi. Szczególnie wyraźne jest to w dobie baroku. Natomiast zespoły rezydencjonalne z przełomu XVIII i XIX w. budowane były na zasadzie tworzenia kompozycji płynnie wtopionej w krajobraz, inspirowanej dziełami malarskimi.

Na terenie gminy Sośnicowice prawnie chroniona wpisem do rejestru zabytków jest tylko jedna zachowana rezydencja – pałac w Sośnicowicach wraz z otoczeniem parkowym o obszarze 1,5 ha. W obrębie założenia zachowała się również dawna stajnia dworska (1755 r.), w XX w. przekształcona na budynek mieszkalny.

• ZESPOŁY FOLWARCZNE

Zespoły folwarczne są niezwykle charakterystycznym elementem wiejskiego krajobrazu kulturowego. Stanowią jeden z głównych wyróżników w krajobrazie wsi, a obok zespołu rezydencjonalnego – dominantę przestrzenną. Powstawały od XV/XVI w. i podlegały procesom przekształcania i rozbudowy aż do XX w. Najczęściej składały się one z budynków gospodarczych (stajni, obór, owczarni, stodół) i kolonii mieszkalnej dla robotników folwarcznych, a rozlokowane były najczęściej w bezpośrednim sąsiedztwie zespołu rezydencjonalnego.

Na terenie gminy Sośnicowice żaden zespół folwarczny nie jest chroniony wpisem do rejestru zabytków, poniższe są wpisane do gminnej ewidencji zabytków i objęte ochroną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Są to zespoły:

- w Sośnicowicach, ul. Kozielska, XIX w., w pobliżu zespołu pałacowo-parkowego;
- w Bargłównie – założenie folwarczne „Biały Dwór”, XIX/XX w., położone w pld. części sołectwa, przy granicy z gminą Kuźnia Raciborska w obrębie której znajduje się osada Biały Dwór. Założenie zachowało pierwotny układ, budynki – w ruinie;

- w Kozłowie – założenie folwarczne, XIX w., z zachowanym budynkiem mieszkalnym, zabudowaniami gospodarczymi i parkiem o pow. 1,5 ha;
- w Łanach Wielkich – założenie folwarczne, XIX w.: zabudowania gospodarcze, budynek mieszkalny i niewielki park ze starodrzewem;
- w Rachowicach – założenie folwarczne z parkiem, XIX w., zachowane fragmentarycznie, z drewnianym spichlerzem z pocz. XIX w.;
- w Sierakowicach – zespół folwarczny ze stawami, starodrzewem i domem dworskim z 1864 r. i zespołem zabudowań folwarcznych, XIX w.

W wyniku zmian geopolitycznych, gospodarczych i technologicznych oraz ze względu na zmianę profilu produkcji rolnej nie można było zachować całej substancji budowlanej dawnych folwarków, a część obiektów już dawno uległa przekształceniom. Część uległa dekompozycji, część popadła w ruinę lub uległa całkowitemu wyburzeniu, część uległa modernizacji. Niemniej wiele zespołów folwarcznych zachowało interesujące wnętrza architektoniczno-krajobrazowe, z kompozycją przestrzenną podporządkowaną funkcjom użytkowym, dostosowanym do profilu gospodarki majątku.

5.3.2. Architektura i budownictwo

• ARCHITEKTURA SAKRALNA

Architektura sakralna stanowi jeden z najstarszych i najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego miast i wsi. Na terenie gminy Sośnicowice znajdują się kościoły drewniane stanowiące element tzw. pętli gliwickiej – trasy głównej szlaku architektury drewnianej. Budownictwo drewniane przez wieki dominowało w panoramie wsi śląskiej, co wynikało z warunków geofizycznych i lokalnych tradycji. Śląskie kościoły drewniane mają swoją specyfikę i odrębność, której wyrazem jest wydłużenie rzutu wskutek dostawiania do naw prostokątnych, niższych prezbiteriów oraz stosowanie nad obu częściami odrębnych dachów.

Sierakowice, kościół parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej, z 1675 r., wzniesiony przez cieślę Józefa Józka. Orientowany, o konstrukcji zrębowej. Wzniesiony na rzucie zbliżonym do prostokąta, z węższym prezbiterium zamkniętym trójbocznie. Bryła otoczona sobotami. Od zach. wieża o konstrukcji słupowej, z kruchtą (pocz. XX w.), zwieńczona ośmiobocznym hełmem namiotowym. Do prezbiterium przylega zakrystia. Bryłę otaczają soboty. Dach i ściany kościoła pokryte gontem.

Smolnica, kościół pw. Św. Bartłomieja w Smolnicy, 1776-1777, XVIII w., odnawiany w latach 1905-1906 oraz 1937-1938. Budynek drewniany w konstrukcji zrębowej, na kamiennej podmurówce; ściany nawy zewnątrz i wewnątrz wzmocnione lisicami. Nawa na rzucie prostokąta, prezbiterium węższe, zamknięte trójbocznie. Od półn. do korpusu przylega zakrystia, powiększona w 1905 r. Od zach. – wieża o konstrukcji słupowej, z kruchtą w przyziemiu. Dwuspadowy dach i ściany kościoła pokryte gontem.

Rachowice, kościół parafialny pw. Trójcy Świętej, 2 poł. XVII w., k. XVIII w., nawa i wieża drewniane, prezbiterium murowane. Do murowanego prezbiterium z zakrystią i drewnianej nawy dobudowano drewnianą wieżę (1679-1688), która spłonęła w 1705 r. W jej miejscu wzniesiono nową – w k. XVIII w. Drewniana, prostokątna nawa o konstrukcji zrębowej, otoczona sobotami, przechodzi w węższe, murowane, oszkarpowane prezbiterium z zakrystią, zamknięte trójbocznie. Od zach. drewniana wieża o konstrukcji słupowej. Pod prezbiterium – krypta grobowa. Dachy kryte gontem. Dach prezbiterium zwieńczony sygnaturką z kopułką.

Pozostałe kościoły w gminie to budynki murowane, prezentujące różne formy stylowe i rozwiązania przestrzenne. Powstały w okresie późnego średniowiecza, w następnych latach były przekształcane i rozbudowywane. Dziś prezentują mieszankę stylów od gotyku, przez barok, po formy neostylowe:

– **Kozłów, kościół pw. Św. Mikołaja**, późnogotycki, należy do najstarszych w województwie śląskim (1540-45, wieża – 1928 r.) kapitalny remont w latach 1924-1928. Orientowany, murowany z kamienia polnego.

Jednonawowa nawa na rzucie prostokąta, z kruchtami od zach. i pld. i drewnianą wieżą ustawioną nad zach. przęsłem. Prezbiterium węższe, zamknięte poligonalnie.

– **Sośnicowice, kościół pw. Św. Jakuba**, z lat 1786-1794, wzniesiony na miejscu starszej budowli z XV w. z wykorzystaniem jej murów. Prace wykonał warsztat mistrza budowlanego Haizego. Jednonawowy kościół z nieco węższym, poligonalnie zamkniętym prezbiterium. W fasadzie – czworoboczna wieża, zwieńczona baniastym hełmem, w elewacji pln. dwukondygnacyjna zakrystia, w pld. – parterowy aneks. Budynek oszkarpowany, gładko tynkowany, w elewacjach wieży – podziały ramowe.

• ARCHITEKTURA REZYDENCJONALNA

Jedyną zachowaną rezydencją jest **pałac w Sośnicowicach**, zbudowany w 1755 r. dla Karola Józefa von Hoditza, być może z wykorzystaniem kamiennych murów budowli średniowiecznej. Remontowany w XIX i XX w. Zniszczony w czasie działań wojennych, został odbudowany w latach 1958-1965. Od 1965 r. mieści się tu Dom Pomocy Społecznej.

Budynek późnobarokowy, z dekoracją w stylu regencji i wczesnego rokoka. Wzniesiony na rzucie litery C, dwukondygnacyjny, wysoko podpiwniczony nakryty mansardowymi dachami z rzędami lukarn. Na osi elewacji frontowej korpusu prostokątny ryzalit o zaoblonych narożach, poprzedzony tarasem z dwoma przeciwnymi biegami wachlarzowych schodów - całość ujęta balustradą z mурowanych trałek.

Elewacje rozczłonkowane pilastrami jońskimi w porządku wielkim, z podziałami ramowymi i płycinowymi. podziałami ramowymi. W elewacjach frontowych partia piwnic wydzielona wyładowanym gzymsem cokołowym. Otwory okienne – prostokątne i zamknięte łukiem koszowym ramowane ornamentem regencyjnym rozbudowanym w nadprożach, na parterze zwieńczonych łukowymi odcinkami gzymesu. W dekoracji motywy listew, konsoli, muszli i kampanulli. Na cokole jednego z pilastrów od strony dziedzińca kamienna tablica z nazwiskami budowniczych Andres Stephan i Andres Wagner, 1755 r.

W wnętrzu: sala balowa o zaoblonych narożach – w ryzalicie frontowym, w skrzydle wsch. – dawna prostokątna kaplica z prostokątną apsydą od wsch., z profilowanym gzymsem i polichromią. W skrzydle zach. dawna latryna.

• ZABUDOWA WSI

Dawna zabudowa wsi praktycznie nie zachowała się. Jest to efektem przemian, które zaszły w czasie panowania książąt raciborskich, także w dużej mierze z powodu przepisów przeciwpożarowych – zarówno w budownictwie mieszkaniowym, jak i gospodarczym – wyeliminowano drewno, gontowe i słomiane pokrycia dachowe zastąpiono ceramicznymi.

• BUDYNKI UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Wiejskie budynki użyteczności publicznej – z racji swojego usytuowania czy formy architektonicznej są elementami organizującymi i waloryzującymi przestrzeń. Są to budynki szkolne, świetlice, remizy, a także – rzadko zachowane dziś – budynki przemysłu wiejskiego: młyny, wiatraki, kuźnie, stolarnie i in. Na terenie gminy Sośnicowice zachowało się ich niewiele, np.:

– Kozłów, młyn, ul. Młyńska 26, pocz. XX w.;

– Smolnica, szkoła, ob. przedszkole, pomieszczenia mieszkalne, ul. Szkolna 1, pocz. XX w.;

– Tworóg Mały, budynek starej szkoły, ul. Nowowiejska, ob. budynek mieszkalny XIX/XX w.;

– pozostałości kuźni w Sośnicowicach oraz zachowany magazyn węgla drzewnego „Wangielnia”, ob. stajnia ul. Kuźnicka w Sośnicowicach, z 2 poł. XIX w., objęty ochroną w mpzp;

– kuźnia miedzi w Kozłowie, XVIII, wpisana do rejestru zabytków. W zespole kuźni zachowane są: budynek gospodarczy dawnej kuźni, dom właściciela zwany dworkiem z pocz. XX w., staw kuźniczy z resztkami urządzeń technicznych. Obiekty dawnej kuźni zostały odnowione i zaadaptowane na restaurację i ośrodek rekreacyjny „Pod platanem” (ul. Marcina 5). Całość otacza niewielki park krajobrazowy, z cennym starodrzewem, m.in. platan klonolistny, buk pospolity. Od XVII do pocz. XX w. funkcjonowała tu kuźnia żelaza, w 1835 r. powiększona o kuźnię miedzi.

• OBSZARY POPRZEMYSŁOWE

Od XV w. na Górnym Śląsku rozwijało się kopalnictwo. Ziemie gminy Sośnicowice posiadały złoża rudy darniowej, która była wydobywana w czasach historycznych. Obszary powstałe po eksploatacji rudy darniowej żelaza znajdują się w obrębie miasta Sośnicowice oraz w sołectwach: Smolnica, Sierakowice, Rudniki i Bargłówka. Niektóre objęte są ochroną mpzp:

- Rudniki w Sierakowicach – zabytkowe kopce po eksploatacji rud żelaza metodą szybikową;
- Rudniki w Sośnicowicach – Polskiej Wsi, zabytkowe kopce po eksploatacji rud żelaza metodą szybikową;
- Rudniki i warpie w Smolnicy, zabytkowe kopce po eksploatacji rud żelaza metodą szybikową. w 1830 r. odnotowana jest tu kopalnia rudy żelaza z pięcioma szybami, zatrudniająca 17 robotników.

Obiekty nie objęte ochroną konserwatorską znajdują się w Trachach – Kuźniczce: hałdy po kopalni rudy darniowej żelaza (z połowy XIX w.) oraz fragmenty kanałów kuźniczych. Trachy i Kuźniczka powstały ok. 1550 r., jako ośrodek hutniczy. Sprowadzono w tym celu nowych osadników, których ulokowano w dwóch nowych osadach: w Trachhammer, gdzie wydobywano rudę i w Kuźniczce, gdzie ją przetapiano. W 1703 r. zbudowano tu pierwszy na Śląsku wielki piec. W 1740 r. czynny był jeden wielki piec i dwie fryszerki. Piec z 1703 r. przetrwał do 1867 r. Miejskowa huta zatrudniająca 11 robotników dawała rocznie około 5000 cetnarów żelaza.

W Bargłowie warpie wsi powstałej w 1640 r. w związku z odkryciem rud (ob. ul. Dolna i teren zwany „Doły”) warpie znajdują się wyrobiska rudy darniowej żelaza z przełomu XVIII/XIX w., po wsch. stronie wsi.

5.3.3. Zieleń komponowana

Obszary zieleni komponowanej to parki i ogrody, cmentarze, aleje przydrożne. Parki w większości związane są założeniami dworskimi i folwarcznymi, tworząc wraz z nimi wnętrza architektoniczno-krajobrazowe, niejednokrotnie o unikalnej wartości. Przykładem jest założenie pałacowo-parkowe w Sośnicowicach. Obecnie przecięte biegiem ulicy Kozielskiej, pomniejszone przez zabudowę mieszkalną na obrzeżach, z czytelnym pierwotnym układem kompozycyjnym i zachowanym starodrzewem.

Na terenie gminy Sośnicowice zachowały się również pozostałości parku w Rachowicach, Sierakowicach i Kozłowie.

Najstarszy starodrzew znajduje się z reguły na cmentarzach przykościelnych. We wsiach gminy Sośnicowice istotne w kształtowaniu przestrzeni są historyczne nasadzenia przydrożne – zieleń towarzysząca ciągom komunikacyjnym, np.

- aleja dębów szypułkowych w Kozłowie,
- starodrzew dębów i lip w Sośnicowicach przy ul. Kasztanowej, Młyńskiej, Parkowej,
- starodrzew kasztanowców w Łanach Wielkich.
- starodrzew w formie alei dojazdowej do folwarku Biały Dwór – Bargłówka.

• CMENTARZE

Cmentarze stanowią ważny element krajobrazu kulturowego, są elementem dziedzictwa materialnego – opatrzone cennymi zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewu, równocześnie odnoszą się do dziedzictwa niematerialnego – jako przestrzenie ukształtowane wg reguł kulturowych związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych. Przechowując pamięć o minionych latach, stają się pomnikami historii. W tym kontekście dbałość o miejsca ostatniego spoczynku wydaje się rzeczą oczywistą, bez względu na charakter wyznaniowy cmentarza, czy podziały narodowościowo-społeczne. Obiekty te należy pielegnować i eksponować w krajobrazie miejscowości, niezależnie od stanu zachowania – oznakować tablicami informacyjnymi.

Na terenie gminy Sośnicowice obiekty sepulkralne związane są przede wszystkim z wyznaniem rzymskokatolickim i żydowskim.

Cmentarze na terenie gminy:

- cmentarze przykościelne w Kozłowie, Smolnicy, w Rachowicach (z pierwotnego ogrodzenia cmentarza zachowała się drewniana bramka, kryta gontem; obok – pomnik poległych w obu wojnach światowych; w pobliżu zakrystii – krzyż „Męka Pańska” z 1830 r. oraz figurka św. Jana Chrzciciela);
- w Sierakowicach (pierwotnie luterkański, ogrodzony parkanem z łąt, z bramą konstrukcji słupowej na rzucie kwadratu, nakrytą czterospadowym namiotowym dachem gontowym);
- w Sośnicowicach (z figurą św. Jakuba Starszego);
- cmentarz w Sośnicowicach, ul. Gliwicka, z pocz. XIX w. wraz z nagrobkami z końca XIX w. i starodrzewem;
- cmentarz żydowski w Sośnicowicach, ul. Gimnazjalna. Najmniejszy śląski cmentarz żydowski – około 25 x 13 m – otoczony był drewnianym parkanem, z drewnianym domem przedpogrzebowym. Pierwszy pochówek – 1829 r. Według relacji mieszkańców znajdowało się tam ok. 60 nagrobków z piaskowca, z inskrypcjami w języku hebrajskim. Cmentarz został spalony w 1938 r. i od tego czasu niszczeje. Zachował się jeden rozbity obelisk z 1848 r. W ostatnich latach cmentarz znajdował się pod opieką z badacza śląskich judaików, Grzegorza Kamińskiego. W 2019 r. grupa wolontariuszy rozpoczęła prace porządkowe.
- cmentarz w Kozłowie, XIX w., ul. Marcina za nr 6.

5.3.4. Zabytki ruchome

Zabytki ruchome to najczęściej elementy wyposażenia bądź wystroju budowli (głównie kościołów i rezydencji), posiadające cechy indywidualnych, niepowtarzalnych wytworów artystycznych lub rzemieślniczych. Należą do nich m.in.: rzeźby, płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki, sztukaterie i różnego rodzaju detal architektoniczny. Za zabytki ruchome uznaje się także obiekty małej architektury, wykazujące wysoki poziom warsztatu artystycznego lub rzemieślniczego, dokumentujące historyczne trendy, np.: rzeźby ogrodowe, fontanny, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki, a także np. piece czy kominki. Zabytkami ruchomymi są także, zgromadzone w kolekcjach muzealnych lub prywatnych, dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego, sztuki użytkowej, a także historyczne wytwory sztuki ludowej, instrumenty muzyczne, numizmaty, militaria i inne.

• WYPOSAŻENIE I WYSTRÓJ OBIEKTÓW SAKRALNYCH I ŚWIECKICH

Przeważająca większość zabytków ruchomych stanowi własność kościołów rzymskokatolickich. Na terenie gminy Sośnicowice najliczniej reprezentowane są: ołtarze, ambony, organy, chrzcielnice, emporie organowe. Przeważnie są to obiekty wykonane z drewna, rzeźbione i polichromowane. Stosunkowo liczną grupę zabytków ruchomych stanowią rzeźby oraz dzwony. Zabytki ruchome na terenie gminy pochodzą z różnych epok stylowych: od średniowiecza (XV w.) do neostylów (XIX w.).

Przykłady zabytków ruchomych o znacznej wartości artystycznej i historycznej:

- kościół w Sierakowicach: polichromia z XVII w. z malowidłami o tematyce ze Starego i Nowego Testamentu oraz postaciami świętych i personifikacjami cnót (odsłonięta 2001-2010, po konserwacji). Dwukondygnacyjny ołtarz główny z 1678, poddany renowacji w 2002 (z rzeźbami: Rocha, Katarzyny, Zygmunta i obraz MB Częstochowskiej). Ołtarz boczny z końca XVIII w., z rzeźbami świętych: Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty. Ambona i chrztelnica z przełomu XVII/XVIII. Pozostałe wyposażenie z XIX w.
- kościół w Smolnicy: rzeźbiony późnogotycki tryptyk z ok. 1470 r. z figurami św. Barbary, Madonny z Dzieciątkiem i św. Doroty oraz postaci 12 apostołów i malowane przedstawienia św. Jerzego i św. Katarzyny, 2 poł. XVI w. – w Muzeum w Raciborzu.
- kościół w Rachowicach – głównie barokowe wyposażenie: ołtarz główny (przed 1679 r.), z obrazem Trójcy Przenajświętszej (XVII ?) z elementami ze srebrnej blachy; ołtarze boczne (XVIII w.) z wizerunkiem Piety i św. Antonim Padewskim. Kosz ambony z obrazami czterech ewangelistów z 1620, noga i baldachim – z XIX w.

– kościół w Kozłowie: późnorennesansowa płyta nagrobna Kozłowskiego z 1618 r., chrzcielnica drewniana z XVIII w., barokowy ołtarz z ok. 1671 r. z obrazem Chrztu Chrystusa i św. Jana Chrzciciela oraz gotycki dzwon z 1410 r.

• OBIEKTY MAŁEJ ARCHITEKTURY

Są to obiekty nieruchome zaliczane do zabytków ruchomych – usytuowane na placach wiejskich i miejskich, cmentarzach przykościelnych i gminnych oraz przy drogach – elementy zagospodarowania terenu, takie jak: pomniki, rzeźby plenerowe, kapliczki przydrożne, pomniki nagrobne, krzyże pokutne, pompy uliczne i inne.

Kapliczki oraz krzyże (przydrożne i kościelne) stanowią autentyczny przejaw ludowej religijności, były i są elementem budowania tożsamości narodowej i religijnej. Obficie występują na całym Śląsku, podobnie w gminie Sośnicowice – jest ich tu 44. Są obiektami kultu religijnego obrazującymi ludową pobożność, często związane są z wydarzeniami ważnymi dla życia dawnych społeczności. Oto kilka najważniejszych:

– kapliczka przydrożna z 1780 r., murowana, Łany Wielkie, ul. Wiejska 2; wpisana do rejestru zabytków. Barokowa, murowana z cegieł i otynkowana, z dwuspadowym dachem. Wewnątrz kaplicy znajdują się stiukowe późnobarokowe rzeźby Św. Nepomucena i dwóch aniołów. Przy kapliczce co roku odprawiane są nabożeństwa majowe i procesje w czasie tzw. „dni krzyżowych”. Pozostałe obiekty, w większości ujęte są ochroną w mpzp, wzmiankowane w gminnej ewidencji zabytków, np.:

- kapliczka, Bargłówka, ul. Raciborska nr 40, 1920 r.,
- krzyż, Kozłów, ul. Marcina za nr 19, 1893 r.,
- krzyż przydrożny, Kozłów, ul. Ulańska za nr 87, XIX/XX w.,
- kapliczka, Rachowice, ul. Rachowicka 1, 1871 r.,
- kapliczka, Sierakowice, ul. Kozielska 71, 1871 r.,
- kapliczka, Sierakowice, ul. Wiejska nr 2, pocz. XIX w.,
- kapliczka, Smolnica, przy skrzyżowaniu ul. Wiejskiej i ul. Granicznej, XIX w.,
- kapliczka, Sośnicowice, ul. Smolnicka, 2 poł. XIX w.,
- kapliczka, Sośnicowice, ul. Dolna, XIX w.,
- kapliczka, Sośnicowice, ul. Gliwicka, 2 poł. XIX w.,
- krzyż, Sośnicowice, ul. Smolnicka, 1865 r.,
- kapliczka, Trachy, usytuowana w lesie, ok. 1 km na zach. od wsi, pocz. XVIII w.,
- kapliczka, Trachy, ul. Nowowiejska za nr 8, XIX w.,
- pomnik, Rachowice, ul. Wiejska, nr 9, 1918 r.

Świadectwem innych wydarzeń są krzyże pokutne – relikty średniowiecznego prawa. Np. krzyż pokutny na placu kościelnym u podnóża grupy figuralnej Boża Męka w Sośnicowicach. Kamienny, wykonany z miejscowego surowca, niewielkich rozmiarów, przeniesiony prawdopodobnie z innego miejsca.

• MUZEA I ZBIORY

Obiekty znajdujące się w zbiorach muzeów rejestrowych nie są wpisywane do rejestru zabytków, lecz do inwentarzy muzealnych, co wynika z uregulowań ustawowych. W gminie Sośnicowice funkcjonują jedynie prywatne placówki muzealne:

Muzeum Techniki Rzemiosła Ślusarstwo-Kowalstwo – Sośnicowice, ul. Raciborska 47, prowadzi Pan Andrzej Śledziński. Są w nim maszyny, narzędzia i wyroby dawnego kowalstwa i ślusarstwa z Górnego Śląska. Do unikalnych eksponatów należą m.in. kolekcja gwoździ z całego świata, zasuwy i zamki z Polski i Niemiec oraz Średniowieczna maszyna do klepania puklerzy, naramienników oraz hełmów rycerskich.

Nasza Izba Tradycji – Sośnicowice, ul. Kościuszki 22, w przedwojennym budynku Domu Starców w ramach Biblioteki Miejsko - Gminnej, twórczynią jest Pani Teresa Szymońska. Gromadzi dawne meble, obrazy, ubrania, sprzęty gospodarstwa domowego. Jest miejscem wspólnego koledowania, szkubek i kłach mieszkane Sośnicowic.

Kolekcja Zabytkowych ciągników rolniczych – Sośnicowice, ul. Powstańców 4b, firma „Trakor” Pan Zygmunt Łabaj. Wśród kilkunastu wyremontowanych, nadal sprawnych ciągników znajdują się traktory

Guldner, Deutz, Eiher, MAN oraz produkowane przez Porsche-Diesel Junior. Ich przejazdy uświetniają Dożynki Gminne.

Szpargoly omy Getrud – Bargłówka, ul. Dolna 2, budynek prywatny, prowadzi Pan Krystian Tischbierek. We wnętrzach starego śląskiego domu urządzonego jak dawniej, można oglądać meble, sprzęty i narzędzia gospodarstwa domowego, wyroby rękodzieła, obrazy, fotografie, pocztówki, odznaczenia i mundury.

Mini skansen – Bargłówka, ul. Wiejska, wiata obok remizy Ochotniczej Straży Pożarnej, prowadzi Pan Walter Gnida. Zbiór dawnych narzędzi i maszyn rolniczych

5.4. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to tradycja, żywe przejawy kultury odziedziczone po przodkach i przekazywane kolejnym pokoleniom. Jest to niezmiennie ważny aspekt dziedzictwa kulturowego, istotny w procesie kształtowania tożsamości każdej grupy społecznej i jednostki. Dziedzictwo niematerialne obejmuje tradycje i przekazy ustne, w tym język - jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 r., kładzie nacisk na ochronę praktyk, wyobrażeń, przekazów, wiedzy i umiejętności oraz na związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową. Dziedziczenie tradycji, jej utrwalanie i przekazywanie kolejnym pokoleniom stanowi zasadniczą formę jej ochrony. W projekcie Programu ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, przygotowanego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, założono wdrożenie celowych działań, które powinny odbywać się na płaszczyźnie krajowej, regionalnej i lokalnej.

Gmina Sośnicowice leży na Śląsku, gdzie cechy swoiste regionu kształtowały się w odmiennych warunkach niż na pozostałym obszarze Polski – w wyniku trwających wiele stuleci oddziaływań politycznych, gospodarczych, kulturalnych i językowych Polski, Czech i Moraw, Niemiec. Począwszy od XIX w., wraz z postępującą industrializacją okręgu przemysłowego Górnego Śląska, gwara przestała być wyłącznie językiem wsi, stała się potoczną odmianą języka miast śląskich, mową osiedli robotniczych, przyswoiła wiele nowych elementów obcych tradycyjnym gwarom ludowym, warstw leksyki związanych z życiem miasta, przemysłem, górnictwem. Po II wojnie pojawili się przesiedleńcy z dawnych kresów II RP i kolejni nowi osadnicy, którzy przybyli z Polski centralnej w wyniku migracji zarobkowych. W wyniku wymieszania się ludności, a wraz z nią zjawisk etnograficznych dość daleko posunęła się unifikacja i zanik kultury ludowej. Zjawisko to najbardziej jest widoczne w pobliżu większych aglomeracji miejskich i okręgów przemysłowych, gdzie dialekt śląski zanika, a nowy tworzy się w silniejszej więzi z ogólną polszczyzną niż z podłożem regionalnym. Jedynie dialekty gliwickie, w przeważającej części pełnią w swoim regionie funkcję języka potocznego.

Decydujące o specyfice regionu wartości niematerialne stanowią część dziedzictwa kulturowego, z którą stykamy się również współcześnie w życiu codziennym. Przykładem może być obrzędowość doroczna, która najdłużej oparła się wpływowi czasu, a na Górnym Śląsku należy do najciekawszych w skali Polski i najbardziej różnorodnych. Najbogatsza sfera obrzędowości dorocznej związana jest z obchodami roku kościelnego. Kulturowa otoczka, jaka towarzyszy uroczystościom kościelnym, to tradycyjne formy obrzędowe i zwyczajowe, bogate w zjawiska folklorystyczne, które pozwalają wspólnotowo przeżywać poszczególne święta. Powiązane z dawnymi świętami agrarnymi, są ściśle zespolone ze zmianami pór roku, dzieląc się na zwyczaje wiosenne, letnie, jesienne i zimowe. Towarzyszące im praktyki miały głównie za zadanie zapewnienie pomyślności i dobrobytu oraz oddalenie zagrażającego zła.

W sposób szczególny bogactwo to jest widoczne na terenie powiatu gliwickiego, gdzie występuje szereg tradycyjnych form świętowania, rzadko już spotykanych w innych regionach. Nadal spotkać można tutaj, między innymi, Andrzejki z szeregiem matrymonialnych wróżb, adwentowe wieńce z czterema świecami stawiane na stole, Barbórkę i karczmę piwną, betlyjkę – tradycyjną śląską szopkę stawianą w domach,

święcenie chleba w dzień św. Agaty (5 luty), babski comber – kiedyś zabawa karnawałowa kobiet, której celem było wprowadzanie poślubionych mężatek w stan małżeński, wodzenie niedźwiedzia odbywające się w zapusty, wielkanocne procesje konne, palenie ognisk w Wielkim Tygodniu, marzannę i gaik, noc świętojańską, dożynki, etc.

Od kilkunastu lat w Sośnicowicach żywa jest tradycja obchodzenia tzw. „Spotkania ze św. Marcinem”, którą zainicjował i kontynuuje ks. Marcin Gajda, proboszcz parafii pw. św. Jakuba Apostoła w Sośnicowicach. Co roku 11 listopada późnym popołudniem mieszkańcy, głównie dzieci i młodzież, gromadzą się przy gimnazjum, zapalają lampioniki lub świece, oświetlając drogę dla znamienitego gościa. Od strony kościoła przybywa jeździec na koniu, ubrany w strój rzymskiego żołnierza. Na głowie ma hełm i odziany jest w purpurowy płaszcz – jest to św. Marcin, który podjeżdża pod szkołę i stamtąd prowadzi uroczysty pochód do Domu Pomocy Społecznej „Ostoja”. Tam, po przybyciu uczestników pochodu, ma miejsce zwykle jakieś wydarzenie kulturalne, np. przedstawienie, koncert czy konkurs. Wszyscy wspólnie jedzą rogalę św. Marcina upieczone na tę okazję i ofiarowane przez lokalnych piekarzy i cukierników.

Poprzez obrzędowość społeczność wyraża swój światopogląd, twórczość i wzorce zachowań. Podobnie folklor, korzystając z różnych form: pieśni, opowiadań, przysłów, bajek itp., utrwała więź międzyludzką. Koncentruje się na treściach etycznych, moralnych, patriotycznych i nadal funkcjonuje w życiu codziennym.

5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Sośnicowice funkcjonują dwie z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Sośnicowice znajduje się 14 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, w tym 2 stanowiska archeologiczne (Tabela nr 2). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Sośnicowice

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ZABYTEK	NR I DATA REJESTR ZABYTEKÓW
1	Kozłów	kościół fil. pw. św. Mikołaja, XV/XVI w.	A-351/60 z 10.03.1960 r.
2	Kozłów	kuźnia miedzi, XVIII w.	A-350/60 z 10.03.1960 r.
3	Lany Wielkie	kapliczka, 1780 r.	1064/69 z 15.07.1969 r.
4	Rachowice	kościół par. pw. Świętej Trójcy, mur.-drewn., XVII r.	A-357/60 z 10.03.1960 r.
5	Rachowice	spichrz dworski, drewn., 1 poł. XIX w.	A-358/60 z 10.03.1960 r.
6	Sierakowice	kościół fil. pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej, drewn., XVII w.	298/50 z 18.03.1950 r. A-360/60 z 10.03.1960 r.
7	Sierakowice	dom, pocz. XIX w. (nie istnieje)	A-361/60 z 10.03.1960 r.
8	Smolnica	kościół par. pw. św. Bartłomieja, drewn., XVII w.	A/118/08 z 2.11.1956 r. i z 18.02.1969 r.
9	Smolnica	dom, ul. Łęgowska 2, drewn.	1065/69 z 15.07.1969 r.
10	Sośnicowice	miasto w ramach historycznego założenia	406/53 z 31.03.1953 r. 805/67 z 20.12.1967 r.
11	Sośnicowice	kościół par. pw. św. Jakuba, XVIII w.	A-364/60 z 10.03.1960 r. A-310 z 2.05.1950 r.
12	Sośnicowice	zespół pałacowy, XVIII w.: – pałac, – park.	443/55 z 14.06.1955 r. A-363/60 z 10.03.1960 r.
STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE			
13	Kozłów	grodzisko (AZP 97-43 nr 1/5); średniowiecze, XIII-XIV w.	C/1090/69 z 17.10.1969 r. C/1090 z 05.05.1975 r.
14	Lany Wielkie	gródek (AZP 98-43 nr 2/8); średniowiecze	C/1091/69 z 17.10.1969 r.

5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie konserwatorskiej wynikającej z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest między innymi do:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięcia lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnienia zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Najcenniejsze zabytki ruchome z terenu gminy Sośnicowice wpisane są do rejestru zabytków ruchomych. Stanowią one głównie wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych. Ze względów bezpieczeństwa

ich listy nie są upubliczniane. Zabytkami ruchomymi są też kapliczki i krzyże przydrożne – miejsca kultu i obiekty małej ludowej architektury, istotnie również dla kultury niematerialnej.

5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające ww. rozporządzenie.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r.) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

O zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty wójt (burmistrz, prezydent miasta) zawiadamia niezwłocznie właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości, która przestała być zabytkiem.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej,

która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 r. Nr 75, poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Gminna ewidencja zabytków gminy Sośnicowice (GEZ) została opracowana w 2017 r. Spis obiektów ujętych w GEZ przedstawia Tabela nr 2 i Tabela nr 3 (stanowiska archeologiczne). Ewidencja została przyjęta Zarządzeniem nr 77/2017 Burmistrza Sośnicowice z dnia 3.08.2017 r. w sprawie: założenia i prowadzenia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Sośnicowice, następnie zmieniona Zarządzeniem nr 126/2019 Burmistrza Sośnicowice z dnia 28.10.2019 r. w sprawie zmian w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Sośnicowice.

Ewidencja ma charakter zbioru otwartego i podlegać będzie aktualizacji. Aktualizacja Ewidencji, polegająca na wyłączeniu lub włączeniu do niej obiektów i obszarów, następować będzie zarządzeniem Burmistrza Sośnicowic po uprzednim uzyskaniu akceptacji Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach dla wprowadzonych w ewidencji zmian.

Tabela nr 2. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków z terenu gminy Sośnicowice

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA OBIEKTU	CZAS POWSTANIA	ADRES	FORMY OCHRONY
1	Bargłówka	kapliczka	1920 r.	ul. Raciborska (za numerem 40)	ochrona w mpzp
2	Bargłówka	kościół parafialny pw. Św. Trójcy	1989 r.	ul. Kościelna 14	ochrona w mpzp
3	Bargłówka	krzyż	1910 r.	róg ul. Raciborskiej i Polnej	ochrona w mpzp
4	Bargłówka	założenie folwarczne „Biały Dwór”	XIX/XX w.	ok. 350 m na północ od osady Biały Dwór	ochrona w mpzp
5	Kozłów	założenie folwarczne	XIX w.	ul. Łabędzka 3a	ochrona w mpzp
6	Kozłów	zespół kuźni miedzi, ob. restauracja „Pod Platanem”	XVIII w.	ul. Marcina 5	ochrona w mpzp
7	Kozłów	cmentarz	XIX w.	ul. Marcina za nr 6	ochrona w mpzp
8	Kozłów	kapliczka	1893 r.	ul. Marcina obok nr 10	ochrona w mpzp
9	Kozłów	kościół parafialny pw. św. Mikołaja	XV/XVI w.	ul. Marcina 10	wpis do rejestru zabytków
10	Kozłów	krzyż	1893 r.	ul. Marcina za nr 19	ochrona w mpzp
11	Kozłów	młyn	pocz. XX w.	ul. Młyńska 26	ochrona w mpzp
12	Kozłów	krzyż przydrożny	XIX/XX w.	ul. Ułańska za nr 87	ochrona w mpzp
13	Łany Wielkie	krzyż przydrożny	pocz. XX w.	ul. Łabędzka (za numerem 6)	ochrona w mpzp
14	Łany Wielkie	założenie folwarczne	XIX w.	ul. Łabędzka 54	ochrona w mpzp
15	Łany Wielkie	kaplica	1780 r.	ul. Wiejska (za numerem 2)	wpis do rejestru zabytków
16	Łany Wielkie	kaplica	1932 r.	ul. Wiejska (za numerem 5)	ochrona w mpzp
17	Rachowice	kapliczka	1871 r.	ul. Rachowicka 1 (Sierakowicka)	ochrona w mpzp
18	Rachowice	zespół folwarku	XIX w.	ul. Rachowicka (obok numeru 5)	ochrona w mpzp
19	Rachowice	leśniczówka, ob. budynek mieszkalny	pocz. XX w.	ul. Wiejska 3	ochrona w mpzp
20	Rachowice	spichlerz drewniany	1 poł. XIX w.	ul. Wiejska (za	wpis do rejestru

				numerem 5)	zabytków
21	Rachowice	kościół parafialny pw. Św. Trójcy	XV/XVI w.	ul. Wiejska 9	wpis do rejestru zabytków
22	Rachowice	pomnik	1918 r.	ul. Wiejska (przy numerze 9)	ochrona w mpzp
23	Rachowice	krzyż	XIX/XX w.	ul. Wiejska ok. 600 m na południe od wsi	ochrona w mpzp
24	Rachowice	Grota Lourdska	1933 r.	ul. do Groty, dz.693/54	ochrona w mpzp
25	Rachowice	obelisk Juliusza Rogera	koniec XIX w.	podlesie ok. 1,5 km od ul. Wiejskiej	ochrona w mpzp
26	Sierakowice	dom	pocz. XIX w.	ul. Lipowa 2	ochrona w mpzp
27	Sierakowice	stodoła	2 poł. XIX w.	ul. Kozielska 43	ochrona w mpzp
28	Sierakowice	kapliczka	1871 r.	ul. Kozielska 71	ochrona w mpzp
29	Sierakowice	założenie folwarczne	XIX w.	ul. Rachowicka 1	ochrona w mpzp
30	Sierakowice	krzyż przydrożny		ul. Rachowicka 1 (za numerem 3)	ochrona w mpzp
31	Sierakowice	kościół filialny pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej	1675 r.	ul. Wiejska 2	wpis do rejestru zabytków
32	Sierakowice	kapliczka	pocz. XIX w.	ul. Wiejska (za numerem 2)	ochrona w mpzp
33	Smolnica	szkoła, ob. przedszkole, pomieszczenia mieszkalne	pocz. XX w.	ul. Szkolna 1	ochrona w mpzp
34	Smolnica	kapliczka	XIX w.	przy skrzyżowaniu ul. Wiejskiej i ul. Granicznej	ochrona w mpzp
35	Smolnica	kaplica protestancka, ob. rzymskokatolicki kościół pw. św. Bartłomieja	1603 r.	przy skrzyżowaniu ul. Wiejskiej i Kościelnej	wpis do rejestru zabytków
36	Smolnica	krzyż przydrożny	XIX/XX w.	róg ul. Wiejskiej i ul. Szkolnej	ochrona w mpzp
37	Smolnica	dom	XIX/XX w.	ul. Wiejska 16	ochrona w mpzp
38	Smolnica	dom	XIX/XX w.	ul. Wiejska 17	ochrona w mpzp
39	Smolnica	dom	XIX/XX w.	ul. Wiejska 25	ochrona w mpzp
40	Sośnicowice	cmentarz żydowski (pozostałość)	1 poł. XIX w., zniszczony w 1938 r.	na południe od ul. Gimnazjalnej	
41	Sośnicowice	kapliczka	XIX w.	ul. Dolna	ochrona w mpzp
42	Sośnicowice	kapliczka	2 poł. XIX w.	ul. Gliwicka	ochrona w mpzp
43	Sośnicowice	willa siostr Notre Dame, ob. budynek biurowy Instytutu Ochrony Roślin	1910 r.	ul. Gliwicka 29	ochrona w mpzp
44	Sośnicowice	kościół Parafialny pw. Św. Jakuba	XVIII w.	ul. Kościelna 4	wpis do rejestru zabytków
45	Sośnicowice	pałac i park-obecnie Dom Opieki Społecznej „Ostoja”	XVIII w.	ul. Kozielska 1	wpis do rejestru zabytków
46	Sośnicowice	magazyn węgla drzewnego „Wangielnia”, ob. stajnia	2 poł. XIX w.	ul. Kuźnicka	ochrona w mpzp
47	Sośnicowice	kapliczka	2 poł. XIX w.	ul. Smolnicka (północny	ochrona w mpzp

				kraniec)	
48	Sośnicowice	krzyż	1865 r.	ul. Smolnicka	ochrona w mpzp
49	Sośnicowice	krzyż	1926 r.	ul. Powstańców	ochrona w mpzp
50	Sośnicowice	układ urbanistyczny starego miasta	XIII -XIV w.	rynek z wychodzącymi ulicami	wpis do rejestru zabytków
51	Trachy	kapliczka	XIX w.	ul. Nowowiejska (za numerem 8)	ochrona w mpzp
52	Trachy	kapliczka	1935 r.	ul. Raciborska (za numerem 68)	ochrona w mpzp
53	Trachy	kapliczka	pocz. XVIII w.	usytuowana w lesie, ok. 1 km na zachód od wsi	ochrona w mpzp
54	Tworóg Mały	budynek starej szkoły, ob. budynek mieszkalny	XIX/XX w.	ul. Nowowiejska 1	ochrona w mpzp
55	Tworóg Mały	budynek mieszkalny	ok. 1860 r.	ul. Raska 15	ochrona w mpzp
56	Tworóg Mały	kapliczka	2 poł. XIX w.	ul. Wiejska (za numerem 24)	ochrona w mpzp
57	Tworóg Mały	krzyż	ok. 1910 r.	ul. Wiejska 29	ochrona w mpzp
58	Tworóg Mały	budynek mieszkalny	ok. 1880 r.	ul. Wiejska 33	ochrona w mpzp
59	Tworóg Mały	budynek mieszkalny	1844 r.	ul. Wiejska 42	ochrona w mpzp

5.7. Zabytki archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy będący tym wytworem.

Przedmiotem ochrony są zatem nie tylko poszczególne wytwory człowieka, ale i ich kulturowy kontekst – razem tworzą integralną całość, w terminologii naukowej zwaną stanowiskiem archeologicznym. Wydzielony wytwór określa się natomiast mianem artefaktu. Stanowiskiem archeologicznym jest obszar występowania archeologicznych zabytków nieruchomych i ruchomych jako spójnej całości, zaś artefaktem jest wydzielony, indywidualny zabytek ruchomy, np. pozyskany w trakcie badań archeologicznych. Wzajemne powiązanie przestrzenne poszczególnych nieruchomych i ruchomych części stanowiska archeologicznego stanowi właściwą, oryginalną i niepowtarzalną substancję zabytku archeologicznego.

Obszar gminy Sośnicowice został rozpoznany stosowaną obecnie metodą powszechnej inwentaryzacji zabytków archeologicznych Polski pod nazwą Archeologiczne Zdjęcie Polski. Stanowiska zewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski: 97-42, 97-43, 98-42, 98-43. Na terenie gminy Sośnicowice znajduje się 84 zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, w tym dwa stanowiska wpisane są do rejestru zabytków (Tabela nr 3). Wszystkie stanowiska ujęte są w gminnej ewidencji zabytków.

Najcenniejsze stanowiska archeologiczne z terenu gminy wpisane są do rejestru zabytków:

- Kozłów, stożkowy gródek średniowieczny z XIV w., dodatkowo podsypyany od strony wsch., w płn. części wsi, wśród podmokłych łąk nad strumieniem, około 100 m na płn.-zach. od młyna
- Łany Wielkie – grodzisko wczesnośredniowieczne i średniowieczne

Pozostałe są to przede wszystkim relikty związane z miejscem zamieszkania (ślady osadnicze, osady, grodziska) bądź pochówku (cmentarzyska). Stosunkowo niewiele jest śladów osadniczych z okresów prehistorycznych i dotyczą głównie okresu epoki kamienia. Na okres epoki brązu określono zaledwie trzy stanowiska. Pozostałe to okres średniowiecza i okres nowożytny – do XVII/XVIII w., wśród nich osady i zamek z okresu średniowiecza w Smolnicy, Sośnicowicach, Kozłowie, Sierakowicach, jedno średniowieczne cmentarzysko szkieletowe w Kozłowie oraz nowożytne stanowisko górnicze w Sierakowicach i kopalnia rudy darniowej w Sośnicowicach.

Tabela nr 3. Stanowiska archeologiczne ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków na terenie gminy Sośnicowice

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OPIS STANOWISKA (OBSZAR AZP, FUNKCJA, CHRONOLOGIA)	FORMA OCHRONY
1	Kozłów	grodzisko (AZP 97-43 nr 1/5); średniowiecze, XIII-XIV w	rejestr zabytków
2	Kozłów	śląd osadnictwa osada otwarta (AZP 97-43 nr 2/6); wczesne średniowiecze; średniowiecze	ochrona w mpzp
3	Kozłów	cmentarzysko szkieletowe (AZP 97-43 nr 3/7); średniowiecze (XIII w.)	ochrona w mpzp
4	Kozłów	zamczysko (AZP 97-43 nr 4/8); średniowiecze	ochrona w mpzp
5	Kozłów	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 5/9); epoka kamienia	ochrona w mpzp
6	Kozłów	osada otwarta (AZP 97-43 nr 6/10); średniowiecze (XIII-XIV w.)	ochrona w mpzp
7	Kozłów	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 7/11); średniowiecze (XIV w.)	ochrona w mpzp
8	Kozłów	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 8/12); późne średniowiecze	ochrona w mpzp
9	Kozłów	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 9/13); średniowiecze (XIII-XIV w.)	ochrona w mpzp
10	Kozłów	osada otwarta (AZP 97-43 nr 10/14); średniowiecze	ochrona w mpzp
11	Kozłów	osada otwarta (AZP 97-43 nr 11/15); średniowiecze	ochrona w mpzp
12	Kozłów	osada otwarta (AZP 97-43 nr 12/16); średniowiecze	ochrona w mpzp
13	Kozłów	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 13/17); średniowiecze	ochrona w mpzp
14	Kozłów	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 14/18); średniowiecze	ochrona w mpzp
15	Kozłów	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 15/19); średniowiecze	ochrona w mpzp
16	Kozłów	osada otwarta (AZP 97-43 nr 16/20); średniowiecze (XIII-XIV w.)	ochrona w mpzp
17	Kozłów	śląd osadnictwa, osada otwarta (AZP 97-43 nr 17/21); wczesne średniowiecze; średniowiecze	ochrona w mpzp
18	Kozłów	śląd osadnictwa; osada otwarta (AZP 97-43 nr 18/22); wczesne średniowiecze; średniowiecze	ochrona w mpzp
19	Kozłów	śląd osadnictwa, osada otwarta (AZP 97-43 nr 19/23); epoka kamienia; średniowiecze	ochrona w mpzp
20	Kozłów	osada otwarta (AZP 97-43 nr 20/24); średniowiecze	ochrona w mpzp
21	Kozłów	osada otwarta (AZP 97-43 nr 21/25); średniowiecze	ochrona w mpzp
22	Kozłów	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 22/26); średniowiecze	ochrona w mpzp
23	Kozłów	osada otwarta (AZP 97-43 nr 23/27); średniowiecze	ochrona w mpzp
24	Kozłów	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 24/28); średniowiecze	ochrona w mpzp
25	Łany Wielkie	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 3/1); epoka kamienia	ochrona w mpzp
26	Łany Wielkie	osada otwarta (AZP 97-43 nr 4/2); późne średniowiecze	ochrona w mpzp
27	Łany Wielkie	osada otwarta (AZP 97-43 nr 5/3); średniowiecze (XIII-XIV w.)	ochrona w mpzp
28	Łany Wielkie	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 6/4); późne średniowiecze	ochrona w mpzp
29	Łany Wielkie	gródek (AZP 98-43 nr 2/8); średniowiecze	rejestr zabytków
30	Rachowice	śląd osadnictwa (AZP 97-42 nr 1/8); średniowiecze	ochrona w mpzp
31	Rachowice	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 2/40); epoka kamienia	ochrona w mpzp
32	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 97-42 nr 1/9); średniowiecze	ochrona w mpzp
33	Sierakowice	osada otwarta (AZP 97-42 nr 2/10); średniowiecze	ochrona w mpzp
34	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 97-42 nr 3/11); średniowiecze	ochrona w mpzp
35	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 97-42 nr 4/12); średniowiecze	ochrona w mpzp
36	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 97-42 nr 5/13); średniowiecze	ochrona w mpzp
37	Sierakowice	osada otwarta (AZP 97-42 nr 6/14); średniowiecze	ochrona w mpzp

38	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 97-42 nr 7/15); średniowiecze	ochrona w mpzp
39	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 97-42 nr 8/16); średniowiecze	ochrona w mpzp
40	Sierakowice	osada otwarta (AZP 97-42 nr 9/17); średniowiecze	ochrona w mpzp
41	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 97-42 nr 10/18); epoka kamienia	ochrona w mpzp
42	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 97-42 nr 11/19); epoka kamienia	ochrona w mpzp
43	Sierakowice	stanowisko górnicze (AZP 98-42 nr 1/3); okres nowożytny (XVII-XIX w.)	ochrona w mpzp
44	Sierakowice	osada? studnia drewniana (AZP 98-42 nr 2/4); okres nowożytny	ochrona w mpzp
45	Sierakowice	osada (AZP 98-42 nr 3/5); ?	ochrona w mpzp
46	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 4/6); okres nowożytny (XVII-XVIII w.); późne średniowiecze (XIV-XV w.)	ochrona w mpzp
47	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 5/7); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
48	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 6/8); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
49	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 7/9); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
50	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 8/10); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
51	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 9/11); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
52	Sierakowice	śląd osadnictwa, śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 10/12); późne średniowiecze (XV-XVI w.); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
53	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 11/13); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
54	Sierakowice	śląd osadnictwa, śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 12/14); późne średniowiecze (XV-XVI w.); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
55	Sierakowice	stanowisko górnicze (AZP 98-42 nr 13/15); okres nowożytny (XVIII-XIX w.)	ochrona w mpzp
56	Sierakowice	śląd osadnictwa, śląd osadnictwa, osada (AZP 98-42 nr 14/16); późne średniowiecze (XIV-XV w.); późne średniowiecze (XV-XVI w.); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
57	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 15/17); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
58	Sierakowice	śląd osadnictwa, śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 16/18); późne średniowiecze (XV-XVI w.); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
59	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 17/19); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
60	Sierakowice	śląd osadnictwa, śląd osadnictwa, osada (AZP 98-42 nr 18/20); późne średniowiecze (XIV-XV w.); późne średniowiecze (XV-XVI w.); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
61	Smolnica	osada (AZP 98-43 nr 1/5); wczesne średniowiecze	ochrona w mpzp
62	Smolnica	śląd osadnictwa (AZP 98-43 nr 2/11); późne średniowiecze, nowożytność (XIV-XVIII w.)	ochrona w mpzp
63	Smolnica	kopalnia rudy darniowej (AZP 98-43 nr 3/12); nowożytność (XVIII-XIX w.)	ochrona w mpzp
64	Sośnicowice	śląd osadnictwa, osada (AZP 98-42 nr 14/21); młodsza epoka kamienia - wczesna epoka brązu; okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp

		w.)	
65	Sośnicowice	osada (AZP 98-43 nr 1/1); wczesne średniowiecze (XI-XII w.)	ochrona w mpzp
66	Sośnicowice	osada (AZP 98-43 nr 2/2); średniowiecze	ochrona w mpzp
67	Sośnicowice	osada (AZP 98-43 nr 4/3); średniowiecze	ochrona w mpzp
68	Sośnicowice	śląd osadnictwa (AZP 98-43 nr 1/4); neolit	ochrona w mpzp
69	Sośnicowice	osada (AZP 98-43 nr 5/6); średniowiecze	ochrona w mpzp
70	Sośnicowice	kopalnia rudy darniowej (AZP 98-43 nr 6/7); nowożytność	ochrona w mpzp
71	Sośnicowice	osada (AZP 98-43 nr 7/9); nowożytność (XIV-XVIII w.)	ochrona w mpzp
72	Sośnicowice	śląd osadnictwa (AZP 98-43 nr 8/10); nowożytność; (XV-XVI w.)	ochrona w mpzp
73	Tworóg Mały	kurhan (AZP 98-42 nr 1/27); ?	ochrona w mpzp
74	Tworóg Mały	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 2/28); k. łużycka	ochrona w mpzp
75	Tworóg Mały	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 3/29); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
76	Tworóg Mały	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 4/30); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
77	Tworóg Mały	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 5/31); młodsza epoka kamienia - wczesna epoka brązu	ochrona w mpzp
78	Tworóg Mały	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 6/32); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
79	Trachy	śląd osadnictwa, śląd osadnictwa, osada (AZP 98-42 nr 1/22); młodsza epoka kamienia - wczesna epoka brązu; późne średniowiecze (XV-XVI w.); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
80	Trachy	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 2/23); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
81	Trachy	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 3/24); późne średniowiecze (XIV-XV w.), okres nowożytny	ochrona w mpzp
82	Trachy	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 4/25); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
83	Trachy	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 5/26); młodsza epoka kamienia - wczesna epoka brązu	ochrona w mpzp
84	Trachy	śląd osadnictwa (AZP 98-43 nr 1/13); późne średniowiecze, nowożytność	ochrona w mpzp

• ZASADY OCHRONY STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postaci nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. z 2003 r. nr 164, poz. 1587). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

Nie wyklucza się odkrycia w przyszłości kolejnych stanowisk archeologicznych (zwłaszcza w wyniku nowych badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski), które należy uwzględnić na dalszym etapie procesu planowania przestrzennego, pomimo ich braku w studium.

Zgodnie z art. 32 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:

1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;

- 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
- 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).
2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1 pkt 3.
3. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany w terminie 5 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 pkt 3 i ust. 2, dokonać oględzin odkrytego przedmiotu.
4. Jeżeli w terminie, określonym w ust. 3, wojewódzki konserwator zabytków nie dokona oględzin odkrytego przedmiotu, przerwane roboty mogą być kontynuowane.
5. Po dokonaniu oględzin odkrytego przedmiotu wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:
 - 1) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot nie jest zabytkiem;
 - 2) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot jest zabytkiem, a kontynuacja robót nie doprowadzi do jego zniszczenia lub uszkodzenia;
 - 3) nakazującą dalsze wstrzymanie robót i przeprowadzenie, na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej finansującej te roboty, badań archeologicznych w niezbędnym zakresie.
6. Roboty nie mogą być wstrzymane na okres dłuższy niż miesiąc od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.
7. Jeżeli w trakcie badań archeologicznych zostanie odkryty zabytek posiadający wyjątkową wartość, wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o przedłużeniu okresu wstrzymania robót. Okres wstrzymania robót nie może być jednak dłuższy niż 6 miesięcy od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.
8. Po zakończeniu badań archeologicznych, o których mowa w ust. 5 pkt 3, wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję pozwalającą na kontynuację przerwanych robót.

Kto bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia poszukuje ukrytych lub porzuconych zabytków, w tym przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (art. 109 c. ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Ochrona właściwa zabytkom archeologicznym powinna być przypisana również do zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych historycznych miast i wsi, nawet jeśli nie zostały one osobno ujęte w ewidencji zabytków archeologicznych. Obszary te z natury rzeczy spełniają kryterium zabytku archeologicznego przewidzianego w art. 6 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj. pozostałości terenowej historycznego osadnictwa. W tym przypadku z reguły dopuszczone może być zagospodarowanie wynikające z potrzeb zabudowy; obszar ciągłego osadnictwa historycznego podlega bowiem nieustannemu rozwojowi aż do czasów współczesnych i bezzasadne jest hamowanie tego procesu. Natomiast ze względu na zagrożenie dla substancji nawarstwień kulturowych, jakie niesie ze sobą naruszanie struktury gruntu, wszelkie zamierzenia budowlane na obszarze historycznego miasta bądź wsi winny być objęte obowiązkiem przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych.

Art. 108. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. Kto niszczy lub uszkadza zabytek, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.
2. Jeżeli sprawca czynu określonego w ust. 1 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.
3. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 polegające na zniszczeniu zabytku sąd orzeka na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków nawiązkę w wysokości do wartości zniszczonego zabytku.
4. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 polegające na uszkodzeniu zabytku sąd orzeka obowiązek przywrócenia stanu poprzedniego, a jeśli obowiązek taki nie byłby wykonalny – nawiązkę na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków w wysokości do wartości uszkodzenia zabytku.
5. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 2 sąd może orzec na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków nawiązkę w wysokości od trzykrotnego do trzydziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia.

Prowadzenie poszukiwań zabytków bez pozwolenia jest przestępstwem ściganym z urzędu – art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy o ochronie zabytków. Znalazcy przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

W przypadku, gdy obszar stanowiska archeologicznego o własnej formie terenowej lub wpisanego do rejestru zabytków objęty został miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dopuszczającym zainwestowanie lub zagospodarowanie, należy dążyć do zmiany tego planu, aby wyeliminować lub zminimalizować zagrożenie dla zabytku. Szczególny priorytet należy przyznać stanowiskom archeologicznym o własnej formie terenowej, z obszarów których należy usuwać wszelkie funkcje stwarzające zagrożenie dla substancji zabytku.

6. Analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 4 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy Sośnicowice, które w zakresie walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego i tożsamości regionalnej posiada bardzo duży potencjał, co jest związane z wysokimi walorami krajobrazu kulturowego, bogatą historią, istnieniem wielu cennych obiektów reprezentujących różne kultury.

Tabela nr 4. Analiza SWOT

CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY SOŚNICOWICE	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
• zabytki wysokiej rangi – zachowane obiekty sakralne o wysokiej wartości kulturowej; • zachowany w znacznym stopniu historyczny układ urbanistyczny miasta oraz układy ruralistyczne wsi; • zachowane zabytkowe kapliczki oraz krzyże przydrożne; • zaktualizowana gminna ewidencja zabytków; • opracowany miejscowy plany zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględniający ochronę dziedzictwa kulturowego; • tereny objęte prawnymi formami ochrony przyrody – Park Krajobrazowy „Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich”, rezerwat przyrody „Las Dąbrowa” oraz pomniki przyrody; • aktywna działalność Muzeum Techniki im. Wilhelma Hegescheidta w Sośnicowicach oraz Izby Tradycji w Sośnicowicach – Nasza Izba Tradycji; • obowiązująca uchwała dotycząca udzielania dotacji z budżetu Gminy Sośnicowice na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na terenie gminy Sośnicowice, nie będących własnością gminy.	• stan zabezpieczenia niektórych obiektów zabytkowych, postępujący proces ich niszczenia; • niewystarczające środki z budżetu gminy przeznaczane na ochronę zabytków; • stosunkowo niewielka dbałość właścicieli o obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków; • zły stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych; • słaba kondycja i sytuacja ekonomiczna gospodarstw rolnych, spadek dochodów ludności wiejskiej.
SZANSE	ZAGROŻENIA
• wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • duża liczba obcokrajowców korzystających z usług na terenie gminy; • kreatywność inwestorów turystycznych; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • rozwój współpracy między władzami gminy Sośnicowice z władzami powiatu gliwickiego; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony	• odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatrącanie więzi z regionem; • brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro

walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie; • wypracowanie form współpracy jednostek działających na rzecz ochrony zabytków – organów rządowych, samorządowych i organizacji społecznych.	społeczne, tj. dobro zabytku; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłowej, niezgodnej z historyczną kolorystyką oraz samowola reklamowa; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru; • brak tożsamości kulturowej mieszkańców.
--	--

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności, jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W GPOnZ wyznaczono dwa priorytety, kierunki działań oraz zadania. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 6 i 7.

W związku z wyznaczonymi celami głównymi samorząd w kwestii dziedzictwa kulturowego powinien kierować się następującymi priorytetami:

PRIORYTET I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego gminy Sośnicowice.

PRIORYTET II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy Sośnicowice.

Tabela nr 6. Kierunki działań i zadania w ramach Priorytetu nr I

PRIORYTET I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego gminy Sośnicowice.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne.	Promowanie istniejących wartości krajobrazowych gminy oraz atrakcyjnych przestrzeni widokowych, w tym ochrona historycznego tła krajobrazowego.	jakie zaplanowano/podjęto/zrealizowano zadania, ilość oznaczonych obiektów zabytkowych, dróg, tras turystycznych, z kim współpracowano, jakich obiektów dotyczyły działania, wartość poniesionych środków
	Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych cmentarzach.	jakie przeprowadzono prace, gdzie, czy były to prace tylko bieżące czy dla konkretnych nagrobków, wartość poniesionych środków
	Poprawa dostępności do poszczególnych obiektów zabytkowych poprzez udostępnienie obiektów dla zwiedzających w ścisłej współpracy z właścicielami obiektów (parafiami).	czy udostępniono nowe obiekty, jakie, jakie działania podjęto w tym celu
	Wspieranie działań instytucji i organizacji zajmujących się promowaniem kultury i dziedzictwa materialnego na terenie gminy.	jakie podjęto/zrealizowano/zaplanowano działania, wartość poniesionych/zaplanowanych środków, z kim współpracowano, jakich obiektów dotyczyły działania
Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków gminy Sośnicowice.	Zadania dla gminnej ewidencji zabytków: 1. Zakładanie nowych kart adresowych dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy; 2. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną; 3. Skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji. Wszelkie działania przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków wymagają opiniowania, uzgodnienia lub pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.	ilość przeprowadzonych aktualizacji, czy dodano/usunięto obiekt z ewidencji, czy przyjęto zmianę Zarządzeniem dla gminnej ewidencji zabytków
	Bieżące zbieranie informacji od właścicieli obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków i objętych strefą konserwatorską, dotyczących przeprowadzonych remontów.	czy zebrano informację, w jakiej formie, z kim współpracowano, ich wyniki
	Okresowa aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.	czy Plan był uaktualniany

Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, stanowiących własność gminy (Tabela nr 7). Planowany jest remont kaplicy w Łanach Wielkich (zabytek rejestrowy), i figury św. Nepomucena (nieujętej w GEZ).	jakie podjęto/zrealizowano/ zaplanowano działania, wartość poniesionych/zaplanowanych środków, przy jakich obiektach
	Realizację inwestycji przy bezwzględnym przestrzeganiu ustawowego wymogu uzyskiwania konserwatorskiego pozwolenia na prowadzenie prac w budynkach objętych ochroną, na podstawie wpisu do rejestru zabytków, indywidualnego lub zespołowego.	jakie podjęto/zrealizowano /zaplanowano realizacje
	Stały monitoring oraz aplikowanie o środki z programów wspierających rewitalizację obiektów zabytkowych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego.	forma monitoringu, czy aplikowano o środki, czy udało się je pozyskać, czy procedura trwa

Tabela nr 7. Zadania w ramach Priorytetu nr II

PRIORYTET II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy Sośnicowice.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy.	Opracowanie nowych szlaków turystycznych, wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego, w tym trasy obejmujące zabytkowe kapliczki i przydrożne krzyże.	czy opracowano nowe szlaki, ich trasa, czy zmodernizowano już istniejące
	Współpraca z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania na ulicach i drogach gminnych, powiatowych i wojewódzkich dojazdowych w celu ułatwienia dojazdu do tych obiektów – głównie do najcenniejszych zabytków gminy. Ciągła dbałość o tablice już umieszczone oraz oznakowanie zabytków, aby swą estetyką i formą zachęcały do odwiedzenia tych miejsc.	czy podjęto współpracę, ilość oznakowanych obiektów
Edukacja i popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy.	Organizowanie bądź współorganizowanie konferencji popularnonaukowych propagujących dziedzictwo kulturowe gminy.	ilość konferencji, ilość osób biorących udział, czego dotyczyła działania, z kim współpracowano
	Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy.	jakie wydano publikacje, foldery, przy jakich brano udział w współtworzeniu, czego dotyczyły, ich nakład, gdzie się ukazały, wysokość poniesionych środków

	Wspieranie działalności edukacyjnej skierowanej do młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej konkursów szkolnych i odpowiednich zajęć popularyzujących historię gminy oraz jej zabytki oraz wspieranie ich realizacji.	jakie podjęto działania, gdzie, czego dotyczyły, ilość osób biorących udział, jak wspierano realizację, wysokość poniesionych środków
	Wspieranie działań i ścisła współpraca z organizacjami pozarządowymi działającymi w sferze ochrony zabytków.	jakie działania podjęto, jakie zaplanowano, w jakim kierunku, z kim, wysokość poniesionych środków
	Nagłaśnianie, promowanie i informowanie lokalnej społeczności, o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych, w celu budowania tożsamości historycznej oraz kreowania właściwych zachowań wobec dziedzictwa kulturowego.	jakie działania podjęto/ zrealizowano/zaplanowano, forma przekazywania informacji, wysokość poniesionych/ zaplanowanych środków
	Aktywna współpraca z mediami w celu promocji zabytków oraz upowszechniania działań związanych z opieką na zabytkami.	jak wyglądała współpraca, z kim, w jakim zakresie, czego dotyczyła, czy będzie kontynuowana

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

• **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

• **instrumenty finansowe**:

- finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy,
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

• **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy Sośnicowice,
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- działanie Społecznych opiekunów zabytków.

• **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów gminy Sośnicowice dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy rozwoju infrastruktury gminy, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

• **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy Sośnicowice,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• **źródła krajowe:**

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje gminne,

- dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji – fundusz kościelny,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.

• **źródła zagraniczne:**

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła z programu Polska Cyfrowa PO PC 2014-2020,
- źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,

- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach** – w jednym roku budżetowym wnioskodawca może wystąpić z wnioskiem o udzielenie dotacji lub refundacji do wszystkich ww. organów. Suma przyznanych dofinansowań nie może przekroczyć 100% kosztów zadania wskazanego we wnioskach. Zaleca się, aby składane wnioski zawierały jednakowe zakresy prac oraz pokrywające się kosztorysy. W przypadku uzyskania dofinansowania ze środków publicznych (dotacji bądź refundacji), wnioskodawca może wystąpić o kolejne dofinansowanie (dotację bądź refundację) na ten sam zakres prac dopiero po upływie 10 lat. Terminy składania wniosków: wniosek o dotację – do 28 lutego br., wniosek o refundację – do 30 czerwca br. Wnioskodawca może wystąpić z wnioskiem o udzielenie dotacji bądź refundacji w wysokości:

- do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru w przypadku, jeżeli:
 - a) zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
 - b) zabytek wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych;
 - c) stan zachowania zabytku, wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Dotacja przyznawana przez ŚWKZ może obejmować wyłącznie prace wykonywane w roku złożenia wniosku na podstawie aktualnych pozwoleń.

• **Dotacje z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego** – dotacje udzielane są na podstawie przyjętej uchwały nr uchwały nr V/9/6/2015 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 25 maja 2015 r. w sprawie przyjęcia zasad udzielania dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Z budżetu Województwa Śląskiego mogą być udzielane dotacje celowe, zwane dalej „dotacjami”, na planowane w danym roku kalendarzowym prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane, zwane dalej „pracami”, przy zabytkach znajdujących się w województwie śląskim, wpisanych do rejestru zabytków. Celem udzielania dotacji jest wspieranie działań właścicieli lub posiadaczy zabytków dla ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego województwa śląskiego. Wysokość środków na zadanie określone w ust. 1 określa corocznie Sejmik Województwa Śląskiego w uchwale budżetowej. Dotacja może być udzielona każdemu kto jest właścicielem lub posiadaczem zabytku, o którym mowa § 1 ust. 1, z wyłączeniem zabytków będących w posiadaniu jednostek organizacyjnych zaliczanych do sektora finansów publicznych, które są finansowane ze środków finansowych przyznanych

odpowiednio przez dysponentów części budżetowych bądź jednostki samorządu terytorialnego, którym podlegają te jednostki. Warunkiem udzielenia dotacji jest złożenie wniosku przez uprawniony podmiot.

• **Dotacje Starostwa Powiatowego w Gliwicach** –zasady udzielania dotacji określa ustawa nr XV/136/2016 Rady Powiatu Gliwickiego z dnia 25 lutego 2016 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji z budżetu Powiatu Gliwickiego na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Wielkość środków finansowych przeznaczonych w roku budżetowym na prace lub roboty określa uchwała budżetowa Powiatu Gliwickiego na dany rok.

• **Dotacje z budżetu gminy Sośnicowice** – udzielane są na podstawie przyjętej uchwały nr X/90/2019 Rady Miejskiej w Sośnicowicach z dnia 28 sierpnia 2019 r. w sprawie zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku, wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, do którego Gmina Sośnicowice nie posiada tytułu prawnego, znajdującego się na obszarze Gminy Sośnicowice.

Wnioski składa się do Burmistrza Sośnicowic, w sekretariacie Urzędu Miejskiego w Sośnicowicach, w terminie do dnia 15 października roku poprzedzającego rok budżetowy, w którym dotacja ma być udzielona. W przypadku dostarczenia wniosku za pośrednictwem operatora pocztowego, za datę wpływu przyjmuje się datę jego doręczenia do Urzędu Miejskiego.

• **Konkurs „Zabytek Zadbany”**

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych,
- 4) Architektura i budownictwo drewniane,
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynierskie,
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• **Fundusz Termomodernizacji i Remontów**

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• **Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach**

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach jest publiczną instytucją finansową, realizującą politykę ekologiczną województwa śląskiego.

W ramach funduszu wspierane są działania proekologiczne podejmowane przez administrację publiczną, przedsiębiorców, instytucje i organizacje pozarządowe.

Wydatkowanie środków finansowych funduszu następować będzie zgodnie z niżej przedstawioną hierarchią:

1. Finansowanie projektów wynikające z zawartych umów w latach ubiegłych, w tym zobowiązań z umów zawartych na dofinansowania projektów korzystających ze środków europejskich.
2. Wspomaganie projektów korzystających ze środków europejskich.
3. Wspieranie inwestycji pozwalających na osiągnięcie standardów ochrony środowiska oraz wypełnienie zobowiązań akcesyjnych, wynikających z przyjętych programów i planów na szczeblu krajowym, wojewódzkim, powiatowym oraz gminnym.
4. Dofinansowanie pozostałych zadań ochrony środowiska i gospodarki wodnej zgodnie z krajową i regionalną polityką ekologiczną.

• **Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)**

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych. W oparciu o Wspólną Strategię działania Narodowego Funduszu i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej na lata 2013 – 2016 z perspektywą do 2020 r., realizuje politykę ochrony środowiska w Polsce. Służą temu stabilne przychody, doświadczone kadry oraz wypracowane formy współpracy z beneficjentami.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• **Program Kultura – Interwencje**

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

• **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

• **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa

popelniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywnien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powodzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• **Program „Niepodległa” na lata 2017-2021**

Program dotacyjny „Niepodległa”, skierowany do organizacji pozarządowych i samorządowych instytucji kultury, ma wspierać organizatorów obchodów stulecia odzyskania niepodległości, którzy planują przygotowanie wydarzeń lokalnych i regionalnych. Budżet na dofinansowanie działań w ramach tego programu wynosi 6 milionów zł, a pojedynczy wniosek może uzyskać dotację od 8 do 150 tys. zł. Od organizatorów wymagane jest zapewnienie 15% udziału własnego. Rodzaje kwalifikujących się zadań: festiwale, koncerty, spektakle, wytyczenie i oznakowanie szlaków tematycznych i historycznych, tworzenie archiwów historii mówionej i archiwów społecznych, projekty animacyjno-edukacyjne, oparte na interakcji i współdziałaniu, np.: warsztaty, gry terenowe, questy, wystawy wraz z katalogami i publikacje.

• **Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie**

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

9.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• **Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków**

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków)

dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• **Program „Infrastruktura kultury”**

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• **Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne**

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

• **Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014-2020**

Zostały opracowane trzy typy programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na lata 2014-2020. Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

- obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja ma na celu wzmocnienie współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży,
- duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej,
- wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi, mogą dotyczyć między innymi kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

• Kreatywna Europa

Kreatywna Europa to nowy program Unii Europejskiej oferujący wsparcie finansowe dla sektorów audiowizualnych, kultury i kreatywnych. Program ten jest realizowany w latach 2014-2020 i zawiera trzy komponenty: MEDIA, KULTURA i część międzysektorową z nowym instrumentem finansowym. Nowe priorytety, które pojawiają się w Kreatywnej Europie, wynikają z analizy obecnej sytuacji sektorów kultury w Europie i problemów, jakie napotykają europejscy artyści. Są to przede wszystkim: budowanie kompetencji sektorów kultury i kreatywnych do skutecznego działania na poziomie ponadnarodowym oraz strategiczne budowanie i rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł i zwiększanie dostępu do kultury.

Komponent Kultura jest częścią programu Kreatywna Europa skierowaną do instytucji, organizacji i innych podmiotów działających w sektorach kultury i kreatywnych. Jego celem jest promocja europejskiej kultury i sztuki, zwiększanie mobilności artystów i dzieł europejskich, budowanie współpracy kulturalnej na poziomie ponadnarodowym, rozwijanie europejskiej publiczności oraz dostosowywanie sektorów kultury i kreatywnych do technologii cyfrowych i wdrażania innowacji.

• Program Europa dla Obywateli 2014-2020

Powyższy program jest kolejnym programem wspólnotowym skierowanym na realizację „miękkich” działań projektowych między innymi w tematyce dziedzictwa kulturowego, którego celem jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki UE i jej wpływu na życie codzienne obywateli państw członkowskich.

Celami ogólnymi Programu są:

- rozwijanie obywatelstwa europejskiego przez umożliwienie współpracy i uczestnictwa w budowaniu demokratycznej, różnorodnej kulturowo, otwartej na świat Europy,
- rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze, umacnianie poczucia odpowiedzialności za UE wśród obywateli,
- pogłębianie tolerancji i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy.

Cele ogólne realizowane są na poziomie ponadnarodowym za pomocą celów szczegółowych, do których należy:

- gromadzenie członków społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości,
- wspieranie działań, debat i refleksji na temat obywatelstwa europejskiego i demokracji przy współpracy z europejskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego,
- przybliżanie Europy obywatelom przez propagowanie europejskich wartości i osiągnięć z zachowaniem pamięci o jej historii,
- zachęcanie obywateli i organizacji obywatelskich we wszystkich krajach do wzajemnych kontaktów umacniających dialog międzykulturowy (jedność w różnorodności), budowanie więzi między „starymi” a nowymi członkami UE.

Program składa się z dwóch obszarów tematycznych: Pamięć i Obywatelstwo europejskie oraz Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie, które są uzupełnione przez działanie horyzontalne nazwane „waloryzacją”, sprowadzające się do analizy, rozpowszechniania i wykorzystania wyników projektów dofinansowanych z Programu „Europa dla Obywateli”. Minimalna kwota dofinansowania projektu to 60 000 euro, maksymalna 600 000 euro. Wsparcie finansowe Unii nie może przekroczyć 70% całkowitego budżetu. Wnioski mogą składać organizacje badające europejską politykę publiczną (ośrodki analityczne) lub organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które przez swoje stałe i regularnie prowadzone działania wnoszą konkretny wkład w realizację celów programu Europa dla Obywateli, a ponadto spełniają wszystkie następujące wymagania:

- posiadają osobowość prawną co najmniej od czterech lat,
- działają na poziomie europejskim,
- nie są nastawione na zysk,
- mają siedzibę w jednym z krajów członkowskich UE, krajach EFTA i innych, jeśli podpisały one w 2014 r. protokół ustaleń z Komisją Europejską.

• **Program operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020**

Program Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 to największy program finansowany z Funduszy Europejskich nie tylko w Polsce, ale i Unii Europejskiej. Główne obszary, na które zostaną przekazane środki, to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet programu wynosi ponad 27,4 mld euro z Funduszy Europejskich (FE), czyli ok. 115 mld zł.

Priorytet nr 8. Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury – alokacja z FE 467,3 mln euro: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

• **Polska Cyfrowa PO PC 2014-2020**

Projekt programu operacyjnego Polska Cyfrowa przygotowały Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji oraz Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. Program został przyjęty przez rząd dnia 8 stycznia 2014 r., dnia 5 grudnia 2014 r. przez Komisję Europejską. Celem tego programu jest wykorzystanie potencjału cyfrowego do poprawy jakości życia. Ministerstwo Administracji wychodzi z założenia, że pełne wykorzystanie potencjału nowoczesnych technologii wymaga nie tylko budowy infrastruktury i usług, ale także wspierania kompetencji cyfrowych Polaków.

W ramach programu planuje się realizację czterech osi priorytetowych:

Oś priorytetowa I. Powszechny dostęp do szybkiego Internetu – alokacja UE – 1 020 222 652 EUR.

Cel szczegółowy 1. Wyeliminowanie terytorialnych różnic w możliwości dostępu do szerokopasmowego Internetu o wysokich przepustowościach.

Oś priorytetowa II. E-administracja i otwarty rząd – alokacja UE 949 604 018 EUR.

Cel szczegółowy 2. Wysoka dostępność i jakość e-usług publicznych.

Cel szczegółowy 3. Cyfryzacja procesów back-office w administracji rządowej.

Cel szczegółowy 4. Cyfrowa dostępność i użyteczność informacji sektora publicznego.

Oś priorytetowa III. Cyfrowa aktywizacja społeczeństwa – alokacja UE 145 000 000 EUR.

Cel szczegółowy 5. Zwiększenie stopnia oraz poprawa umiejętności korzystania z Internetu, w tym e-usług publicznych.

Cel szczegółowy 6. Pobudzanie potencjału uzdolnionych programistów dla zwiększenia zastosowania rozwiązań cyfrowych w gospodarce i administracji.

Oś priorytetowa IV. Pomoc techniczna – alokacja UE 57 668 000 EUR.

Cel szczegółowy 7. Wsparcie procesu zarządzania i wdrażania programu.

Cel szczegółowy 8 Informacja, promocja i doradztwo.

• **Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2018 r. poz. 1398 z późn. zm.)**

Głównym celem ustawy jest zapewnienie skuteczności i powszechnego charakteru działań rewitalizacyjnych, a także ich kompleksowości i wprowadzenia mechanizmów koordynacji. Ustawa określa programowanie, koordynację i tworzenie warunków do realizacji procesu rewitalizacji przez jej interesariuszy jako fakultatywne zadanie własne gminy. Głównymi adresatami ustawy są organy samorządu terytorialnego oraz mieszkańcy gmin, na terenie których znajdują się obszary zdegradowane i w których prowadzone będą działania rewitalizacyjne.

Obecnie ważnym źródłem finansowania działań rewitalizacji, pokrywającym się z pierwszym okresem obowiązywania ustawy, będą środki europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (głównie EFS, EFRR oraz dodatkowo środki FS). Umowa Partnerstwa, czyli główny dokument ustanawiający ramy wdrażania środków unijnych w perspektywie budżetowej 2014-2020, wskazuje „miasta i dzielnice miast wymagające rewitalizacji” jako jeden z pięciu tzw. obszarów strategicznej interwencji. Zgodnie z dokonanymi szacunkami, na działania rewitalizacyjne w ramach wybranych priorytetów inwestycyjnych przeznaczona zostanie co najmniej równowartość 25 mld zł. Środki te będą głównie dotyczyć regionalnych programów operacyjnych (RPO). Do tej kwoty należy także doliczyć wkład własny beneficjentów.

• **Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego 2014-2020**

Komisja Europejska w dniu 12 lutego 2015 r. przyjęła programy operacyjne na lata 2014-2020 dla dziewięciu polskich województw, w tym dla województwa Śląskiego.

Program składa się z 10 Osi Priorytetowych, na realizację których przeznaczone zostanie 1,6 mld euro. Zdecydowana większość środków ok. 72% całkowitej alokacji przeznaczonej na Program pochodzić będzie z EFRR. 1,15 mld zostanie przeznaczone na rozwój potencjału społeczno-gospodarczego poprzez wspieranie projektów zakładających wzrost zatrudnienia, rozwój przedsiębiorczości, rozbudowę infrastruktury wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarczej, poprawę ochrony środowiska. Pozostałe 28% czyli ok. 450 mln euro budżetu Programu pochodzące z EFS, ukierunkowanych zostanie na wyrównywanie szans na rynku pracy, wzrost zatrudnienia, inwestycje w kapitał ludzki. W ramach osi priorytetowej V. Ochrona Środowiska i Efektywne Wykorzystanie Zasobów przewiduje, priorytet inwestycyjny 6c. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego, cel szczegółowy priorytetu to ochrona dziedzictwa kulturowego oraz rozwój zasobów kultury, wspierane będą działania, polegające na przeprowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych przy obiektach stanowiących zasób dziedzictwa kulturowego regionu i w ich otoczeniu wraz z promocją obiektu. Wsparciem objęte będą również inwestycje polegające na zabezpieczeniu obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń. Ponadto, wsparcie dotyczyć będzie rozwoju zasobów kultury, w tym między innymi dotyczące budowy, przebudowy i renowacji obiektów instytucji kultury oraz zakupu trwałego wyposażenia wpływającego na unowocześnienie tych obiektów.

W ramach osi priorytetowej V RPO WSL 2014 – 2020, w zakresie priorytetu inwestycyjnego 6c wyznaczono jeden cel szczegółowy: zwiększona atrakcyjność obiektów kulturowych regionu. Środki będą skoncentrowane na realizacji projektów mających na celu ochronę dziedzictwa kulturowego, w szczególności obiektów wpisanych do rejestru śląskiego wojewódzkiego konserwatora zabytków, Szlaku Zabytków Techniki, ważnych z punktu widzenia rozwoju regionu, a także w mniejszym stopniu na zabezpieczeniu obiektów dziedzictwa kulturowego. Wspierane będą następujące przedsięwzięcia:

- Prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków prowadzonego przez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- Prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane dla obiektów przynależnych do Szlaku Zabytków Techniki.

Maksymalna wartość pojedynczego projektu w obszarze kultury wynosi 5 mln EUR kosztów całkowitych.

Realizacja zaprogramowanych działań przyczyni się do poprawy konkurencyjności regionalnej gospodarki poprzez zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów kulturowych. Dzięki realizacji priorytetu, zgodnie z założeniami, na wsparcie do 2023 r. może liczyć co najmniej 40 obiektów zabytkowych lub ich zespołów.

10. Realizacja i finansowanie z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina Sośnicowice;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy Sośnicowice.

Gmina Sośnicowice jest właścicielem/współwłaścicielem (posiada tytuł prawny) 9 obiektów zabytkowych, w tym 2 obiektów wpisanych jest do rejestru zabytków. Wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 7).

Tabela nr 7. Obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których gmina Sośnicowice jest właścicielem, współwłaścicielem

L P.	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA OBIEKTU	CZAS POWSTANIA	ADRES
1	Kozłów	kapliczka	1893 r.	ul. Marcina obok nr 10
2	Kozłów	założenie folwarczne	XIX w.	ul. Łabędzka 3a
3	Łany Wielkie	kaplica	1780 r.	ul. Wiejska (za numerem 2)
4	Łany Wielkie	założenie folwarczne	XIX w.	ul. Łabędzka 54
5	Rachowice	Grota Lourdska	1933 r.	ul. do Groty, dz.693/54
6	Smolnica	szkoła, ob. przedszkole, pomieszczenia mieszkalne	pocz. XX w.	ul. Szkolna 1
7	Sośnicowice	kapliczka	2 poł. XIX w.	ul. Smolnicka (północny kraniec)
8	Sośnicowice	krzyż	1865 r.	ul. Smolnicka
9	Sośnicowice	układ urbanistyczny starego miasta	XIII -XIV w.	rynek z wychodzącymi ulicami

*obiekty zaznaczone na niebiesko wpisane są do rejestru zabytków

Wyrazem świadomej polityki gminy Sośnicowice w zakresie ochrony zabytków są działania aktywizujące właścicieli obiektów zabytkowych. Cel ten jest realizowany w drodze przydzielania dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na terenie gminy Sośnicowice, nie będących własnością gminy.

W ostatnich latach gmina wydała na dotacje dla obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków kwotę **538 118,21 zł**:

- 2014 r. – 163 518,21 zł,
- 2015 r. – 74 600,00 zł,
- 2016 r. – 130 000,00 zł,
- 2017 r. – 100 000,00 zł,
- 2018 r. – 70 000,00 zł.

Szczegóły udzielonych dotacji zostały przedstawione poniżej w Tabeli nr 8.

Tabela nr 8. Dotacje udzielone z budżetu gminy Sośnicowice na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na terenie gminy Sośnicowice, nie będących własnością gminy

2014 r.					
NAZWA ZABYTKU	LOKALIZACJA ZABYTKU	WŁAŚCICIEL/ADMINISTRATOR ZABYTKU	WARTOŚĆ DOTACJI wg UCHWAŁY [PLN]	WARTOŚĆ ROZLICZONEJ DOTACJI [PLN]	ZAKRES PRAC OBJĘTYCH DOTACJĄ
Kościół parafialny pw. Św. Jakuba	44-153 Sośnicowice ul. Kościelna 3	Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jakuba w Sośnicowicach	49 366,97	49 366,97	Renowacja i konserwacja ołtarza głównego kościoła
Kościół parafialny pw. Trójcy Świętej	44-156 Rachowice, ul. Wiejska 11a	Parafia Rzymskokatolicka pw. Trójcy Świętej w Rachowicach	14 151,24	14 151,24	Wymiana oszalowania ścian dzwonnicy, rekonstrukcja ocieplenia oraz wywóz gruzu powstałego przy pracach rekonstrukcyjnych oszalowania ścian dzwonnicy kościoła
Kościół parafialny pw. Św. Mikołaja	44-153 Kozłów, ul. Marcina 10	Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Mikołaja w Kozłowie	100 000,00	100 000,00	Wykonanie instalacji bezpieczeństwa kościoła składającej się z systemu sygnalizacji pożaru oraz systemu sygnalizacji włamania i napadu, a także modernizacja wewnętrznej instalacji elektrycznej oświetleniowej kościoła
2015 r.					
Kościół filialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sierakowicach	44-156 Sierakowice, ul. Wiejska 1	Parafia Rzymskokatolicka pw. Trójcy Świętej w Rachowicach	24 600,00	24 600,00	Wykonanie inwentaryzacji architektoniczno-budowlanej oraz projektu budowlanego remontu konstrukcji drewnianego kościoła
Kościół parafialny pw. Św. Jakuba w Sośnicowicach	44-153 Sośnicowice ul. Kościelna 3	Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jakuba w Sośnicowicach	50 000,00	50 000,00	Konserwacja ambony stanowiącej wyposażenie kościoła
2016 r.					
Kościół filialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sierakowicach	44-156 Sierakowice, ul. Wiejska 1	Parafia Rzymskokatolicka pw. Trójcy Świętej w Rachowicach	80 000,00	80 000,00 Koszt całkowity zadania: 110 534,66zł	Wykonanie remontu konserwatorsko-zabezpieczającego fundamentów i podwalin w kościele drewnianym – wieża z kruchtą i przedsionkiem
Ołtarz pw. Świętej Rodziny w kaplicy południowej (bocznej) stanowiący wyposażenie Kościoła parafialnego pw. Św. Jakuba w Sośnicowicach	44-153 Sośnicowice ul. Kościelna 3	Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jakuba w Sośnicowicach	50 000,00	50 000,00 zł Koszt całkowity zadania: 116 489,92 zł	Konserwacja ołtarza pw. Świętej Rodziny w kaplicy południowej (bocznej) stanowiącej wyposażenie kościoła

2017 r.					
Krzyż Męki Pańskiej znajdującego się przed północnym wejściem do Kościoła pw. Św. Jakuba w Sośnicowicach	44-153 Sośnicowice ul. Kościelna 3	Parafia Rzymskokatolicka .w. Św. Jakuba w Sośnicowicach	20 000,00	20 000,00 zł Koszt całkowity zadania: 43 840,72 zł	Pełna konserwacja pomnika, tj. zabezpieczeniu substancji zabytkowej, rekonstrukcja brakujących form architektonicznych i rzeźbiarskich oraz wykonanie izolacji poziomej
Tryptyk święty Bartłomiej z drewnianego kościoła św. Bartłomieja w Smolnicy	44-153 Smolnica ul. Kościelna 1	Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Bartłomieja w Smolnicy	33 000,00	33 000,00 zł Koszt całkowity zadania: 67 014,21 zł	Prace konserwatorskie i restauratorskie przy zabytku wpisanym do rejestru: Tryptyk święty Bartłomiej z drewnianego kościoła św. Bartłomieja w Smolnicy
Kościół filialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sierakowicach	44-156 Sierakowice, ul. Wiejska 2	Parafia Rzymskokatolicka pw. Trójcy Świętej w Rachowicach	47 000,00	47 000,00 zł Koszt całkowity zadania: 142 522,45 zł	Wykonanie remontu konstrukcji drewnianego kościoła Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sierakowicach, etap II (wymiana gontu na ścianach wieży, na elewacji zachodniej, południowej, północnej; Konserwacja i impregnacja elementów konstrukcji więźby dachowej i całości pokrycia; remont otwartego przedsionka wieży)
2018 r.					
Płyta nagrobna I i Płyta nagrobna II stanowiące elementy wyposażenia i wystroju wnętrza kościoła pw. Św. Jakuba w Sośnicowicach oraz kamienna posadzka w ww. kościele	44-153 Sośnicowice, ul. Kościelna 3	Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jakuba w Sośnicowicach	20 000,00	20 000,00 zł Koszt całkowity zadania: 45 869,48 zł	Renowacja płyt epitafijnych i posadzki z piaskowca znajdujących się w kaplicy bocznej kościoła parafialnego w Sośnicowicach
Kościół filialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sierakowicach	44-156 Sierakowice, ul. Wiejska 2	Parafia Rzymskokatolicka pw. Trójcy Świętej w Rachowicach	50 000,00	50 000,00 zł Koszt całkowity zadania: 114 070,10 zł	Wykonanie remontu konstrukcji drewnianego kościoła Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sierakowicach, etap III (remont konserwatorski hełmu wieży)

Dodatkowo na zabytki jednostki pozyskały dodatkowe fundusze/dotacje w ramach ww. działań zgodnie z informacjami przekazanymi przez inne organy zobowiązane do udzielania informacji o dotacjach na prace lub roboty budowlane przy danym zabytku:

• **2015 r.:**

– Kościół parafialny pw. Św. Jakuba w Sośnicowicach: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków 76 629,00 zł brutto na wykonanie konserwacji technicznej antyambony z kościoła pw. św. Jakuba w Sośnicowicach, całkowity koszt inwestycji 76 629,00 zł brutto.

• **2016 r.:**

– Kościół filialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sierakowicach: Starostwo Powiatowe w Gliwicach 20 000,00 zł brutto na wykonanie zadania „Zabezpieczenie impregnacyjne i scalanie kolorystyczne drewnianego dachu i ścian kościoła”, całkowity koszt inwestycji 102 679,29 zł.

Zadanie dotowane przez Gminę Sośnicowice w wysokości 80 000,00 zł, zgodnie z kosztorysem powykonawczym całkowity koszt inwestycji to 110 534,66 zł.

– Kościół parafialny pw. Św. Jakuba w Sośnicowicach: Starostwo Powiatowe w Gliwicach 19 000,00 zł brutto na wykonanie konserwacji ołtarza lewego na ścianie północnej nawy kościoła pw. św. Jakuba w Sośnicowicach (bez rzeźb), całkowity koszt inwestycji 38 501,80 zł brutto. Zadanie nie dotowane przez Gminę Sośnicowice.

• **2017 r.:**

– Tryptyk święty Bartłomiej z drewnianego kościoła św. Bartłomieja w Smolnicy: Starostwo Powiatowe w Gliwicach – 14 818,00 zł na wykonanie zadania „Prace konserwatorskie i restauratorskie przy zabytku wpisanym do rejestru: Tryptyk święty Bartłomiej z drewnianego kościoła św. Bartłomieja w Smolnicy”, całkowity koszt inwestycji 67 014,21 zł.

Zadanie dotowane przez Gminę Sośnicowice w wysokości 33 000,00 zł, zgodnie z kosztorysem powykonawczym całkowity koszt inwestycji to 67 014,21 zł.

– Kościół filialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sierakowicach: Starostwo Powiatowe w Gliwicach – 18 692,00 zł na wykonanie zadania „Stabilizacja konstrukcji wieży kościoła wraz z przyległą ścianą szczytową nawy, na elewacji zachodniej. Etap II. Remont konserwatorski pokrycia gontem dachów, konstrukcji ścian i więźby w kościele drewnianym – elewacja zachodnia wieży.”, całkowity koszt inwestycji 82 282,29 zł (Ks. Pudelko w piśmie z dnia 12.06.2017 r. oświadczył, że zakres prac przewidzianych do realizacji w 2017 r., które mają być objęte dotacją Gminy Sośnicowice, tj. „Remont konstrukcji drewnianego kościoła filialnego pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sierakowicach. Etap II” stanowi ten sam zakres prac, dla którego wnioskowano o dotację w 2017 r. w Starostwie Powiatowym w Gliwicach, MKiDN, WKZ i Urzędzie Marszałkowskim Woj. Śląskiego).

Zadanie dotowane przez Gminę Sośnicowice w wysokości 80 000,00 zł, zgodnie z kosztorysem powykonawczym całkowity koszt inwestycji to 110 534,66 zł.

– Kościół filialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sierakowicach: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków – 23 929,00 zł na remont wieży kościoła p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sierakowicach – etap II: wymianę gontu na elewacji zachodniej, południowej i północnej, konserwację i impregnację konstrukcji więźby dachowej i całości pokrycia, całkowity koszt inwestycji 142 522,45 zł (Ks. Pudelko w piśmie z dnia 12.06.2017 r. oświadczył, że zakres prac przewidzianych do realizacji w 2017 r., które mają być objęte dotacją Gminy Sośnicowice, tj. „Remont konstrukcji drewnianego kościoła filialnego pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sierakowicach. Etap II” stanowi ten sam zakres prac, dla którego wnioskowano o dotację w 2017 r. w Starostwie Powiatowym w Gliwicach, MKiDN, WKZ i Urzędzie Marszałkowskim Woj. Śląskiego).

• **2018 r.:**

– Starostwo Powiatowe w Gliwicach – 20 000,00 zł na wykonanie zadania „Remont konstrukcji drewnianego kościoła filialnego pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sierakowicach. Etap III”, całkowity koszt inwestycji 114 070,10 zł – pismo z dnia 02.07.2018 r.

- Województwo Śląskie – 16 000,00 zł na wykonanie zadania „Remont konstrukcji drewnianego kościoła filialnego pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sierakowicach. Etap III” – zgodnie z opisem faktury.

11. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach.
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.
11. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach.
12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.
13. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej.
14. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.
15. Materiały udostępnione przez Urząd Miejski w Sośnicowicach.
16. Świeboda J., Fiszer-Rębisz M., Pieszka E., Od wieńca adwentowego do dożynkowego, czyli tradycje, zwyczaje i obrzędy powiatu gliwickiego, Gliwice 2012.
17. http://www.starostwo.gliwice.pl/materialy/_upload/OBRZEDY_podglad.pdf.
18. Michnik M., Zdaniewicz R., Przeszłość powiatu gliwickiego. Vademecum archeologiczne, Gliwice 2014
19. Wójcik M., UWARUNKOWANIA TWORZENIA „SIECI NAJCIEKAWSZYCH WSI” WYNIKI OCENY EKSPERCKIEJ 50 POLSKICH MIEJSCOWOŚCI, w: Acta Universitatis Lodzensis, Folia Geographica Socio-oconomica 25, 2016: 109-129.
20. Plany Odnowy Miejscowości: Sierakowice na lata 2012-2019, Sośnicowice 2012; Kozłów na lata 2009-2015, Sośnicowice 2009; Smolnica na lata 2009-2015, Sośnicowice 2009; Łany Wielkie, na lata 2008-2014, Sośnicowice 2008; Bargłówka na lata 2009-2015, Sośnicowice 2009.
21. <https://rachowice.eu/organizacje/stow-odnowa-wsi/>.
22. raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych w Polsce. Zabytki wpisane do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C), Redaktor naczelny dr hab. prof. PW Małgorzata Rozbicka, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Warszawa 2017.
23. www.stat.gov.pl/gus.
24. www.isap.sejm.gov.pl.

12. Spis tabel

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Sośnicowice.
2. Tabela nr 2. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków z terenu gminy Sośnicowice.
3. Tabela nr 3. Stanowiska archeologiczne ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków na terenie gminy Sośnicowice.
4. Tabela nr 4. Analiza SWOT.
5. Tabela nr 5. Kierunki działań i zadania w ramach Priorytetu nr I.
6. Tabela nr 6. Kierunki działań i zadania w ramach Priorytetu nr II.
7. Tabela nr 7. Obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których gmina Sośnicowice jest właścicielem, współwłaścicielem.
8. Tabela nr 8. Dotacje udzielone z budżetu gminy Sośnicowice na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na terenie gminy Sośnicowice, nie będących własnością gminy.